

BİR KURUMSAL TAHKİM MERKEZİ ÖRNEĞİ OLARAK İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI TAHKİM MERKEZİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

*Thoughts on Islamic Cooperation Arbitration Center as an
Example of Organisation Institutional Arbitration Center*

İbrahim ÖZBAY*

Murat ERDEM**

Öz

Türkiye, İslam İşbirliği Teşkilatına (eski ismiyle İslam Konferansı Örgütüne) kuruluşundan (1969) beri üye olan bir ülkedir. Neredeyse 50 yıllık geçmişi bulunan İslam İşbirliği Teşkilatı, kuruluşundan bu yana üye sayısı ve kapsadığı coğrafi alan bakımından BM'den sonra dünyanın en büyük uluslararası kuruluşudur. Bu anlamda İİT Tahkim Merkezi ülkemiz bakımından oldukça önem taşımaktadır. İİT Tahkim Merkezi bir Tüzük ile düzenlenmiştir. İİT'na üye olan ülkeler arasındaki ticari ve yatırım uyumsuzlukları-

* Profesör Doktor, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medenî Usûl, İcra ve İflâs Hukuku Anabilim Dalı,
ibrahim.ozbay@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3820-6501.

** Doktor Öğretim Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medenî Usûl, İcra ve İflâs Hukuku Anabilim Dalı,
murat.erdem@asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7285-270X.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 30.03.2020.

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 11.05.2020.

Atıf/Citation: Özbay, İbrahim, ve Murat Erdem. "Bir Kurumsal Tahkim Merkezi Örneği Olarak İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi Üzerine Düşünceler." *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, no: 1 (2020): 1-58.

nın çözümünde önemli bir rol üstlenmesi beklenen İİT Tahkim Merkezi'nin İstanbul olması ülkemiz açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu Merkezin, İslam ülkeleri arasındaki ticareti ve yatırımları daha da yukarı çekeceği, herhangi bir ihtilaf durumunda, tarafsız, objektif ve saygın bir başvuru merciinin bulunmasının tüm tarafları koruması yanında, o ülkeyi, iş adamları nezdinde daha cazip kılacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal tahkim, İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi, Tahkim Uluslararası Tahkim, Hakem Heyeti, İslam Hukuku, İslam Konferansı Örgütü.

Abstract

Turkey is a country which is member since its inception (1969) the Organization of Islamic Cooperation (formerly the Organization of the Islamic Conference). The Islamic Cooperation Organization, which has almost 50 years of history, has been the world's largest international organization after the UN in terms of the number of its members and the geographical area it covers. In this sense, the OIC Arbitration Center is very important for our country. The OIC Arbitration Center is regulated by a Regulation. It is very important for our country that the center of the OIC Arbitration Center, which is expected to play an important role in the resolution of commercial and investment disputes between the member countries of the OIC, is Istanbul. In addition, it is thought that this Center will further increase trade and investments among Islamic countries, and in the event of any conflict, the presence of a neutral, objective and respected application body will protect all parties, as well as make it more attractive to business people.

Keywords: Institutional arbitration, Organisation of Islamic Cooperation Arbitration Center, Arbitration, International Arbitration, the Arbitral Tribunal, Islamic law, The Organization of the Islamic Conference.

GİRİŞ

Sözcük anlamı itibariyle, taraflar arasındaki bir uyuşmazlığın hakemler eliyle çözümlenmesi demek olan¹ tahkim, tarafların aralarındaki mevcut veya muhtemel bir uyuşmazlığın hakem veya hakemlerce çözüme kavuşturulması için yaptıkları bir anlaşmanın² sonucu olarak, devlet tarafından denetlenen, kararları kesin hüküm teşkil eden ve mahkeme kararları gibi icra edilebilen özel bir yargı faaliyetidir.^{3 4}

-
- ¹ Bkz. Bran A Garner, *Black's Law Dictionary* (St. Paul, Minn.: Thomson/West, 1999), 100; Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü* (Ankara: Yetkin, 2012), 715-716.
- ² Tahkim sözleşmesi hakkında geniş bilgi için bkz. Fatih Aydemir, *Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi*, (İstanbul: On İki Levha, 2017); Turgut Kalpsüz, *Türkiye'de Milletlerarası Tahkim*, (Ankara: Yetkin, 2010), 36-40.
- ³ Bkz. Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (İstanbul: On İki Levha, 2019), 591. Tahkime ilişkin benzer tanımlar için bkz. Julian D. M. Lew, *Applicable Law in International Commercial Arbitration, A Study in Commercial Arbitration Awards* (New York: Oceana Publications, 1978), 11-13; Hakan Pekcanitez ve Ali Yeşilirmak. "Tahkim," iç. *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, C. III, ed. Pekcanitez, Hakan, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz (İstanbul: On İki Levha, 2017), 2593-2594; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C. VI. (İstanbul: Demir, 2001); Ramazan Arslan et al., *Medeni Usul Hukuku, Ders Kitabı* (Ankara: Yetkin, 2019), 785 vd; Cengiz Serhat Konuralp, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim" Yayınlanmamış Doktora Tezi, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), 126; İbrahim Özbay ve Yavuz Korucu, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim (HMK m. 407-444)* (Ankara: Yetkin, 2016), 4; Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Adalet, 2019), 423ff.; İzzet Karadaş, *Ulusal (İç) Tahkim* (Ankara: Legal, 2013), 21; Rasih Yeğengil, *Tahkim (L'arbitrage)* (İstanbul: 1974), 95; Murat Atalı, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku, Ders Kitabı* (Ankara: Yetkin, 2018), 721; H. Yavuz Alangoya, M. Kâmil Yıldırım ve Nevhis Deren Yıldırım, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, (İstanbul: Beta, 2011), 595; Şanal Görgün et. al., *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin, 2019), 767; M. Serhat Sarısözen, *Medeni Usul Hukukunda Hakem Yargılaması*, (İstanbul: Kazancı Hukuk, 2005), 5; Süha Tanrıver, "Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmeleri ve Tahkim" iç. *Makalelerim I (1985-2005)* (Asil Yayıncılık, 2005), 132; Nevhis Deren Yıldırım, "Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri," *ABD*, 60 no. 4 (2002): 37; Rabi Koral, "İç Hukukumuzda Tahkim," *İÜHFİM*, XIII, no. 3, (1947): 1039; Ali Yeşilirmak, *Doğrudan Görüşme, Arabuluculuk, Hakem Bilirkişilik ve Tahkim*, (İstanbul: On İki Levha, 2011), 58; Ergin Nomer, Nuray Ekşi ve

Tahkimle ilgili birçok ayırım yapılmaktadır. Bu ayırımlardan birisi de arızı (ad hoc) tahkim - kurumsal tahkim ayırımıdır.

İlk olarak *arızı (ad hoc) tahkim*, taraflar arasındaki somut bir olay üzerinden ve taraflarına hakemleri, tahkim yerini, tahkim usulünü ve bu tahkim usulünde uygulanacak maddi hukuk kurallarını kendilerinin bizzat tayin ettiği ve hakemleri bu şekilde yetkili kıldıkları ve hiç-

Günseli Öztekin Gelgel, *Milletlerarası Tahkim Hukuku, C. I* (İstanbul: Beta, 2013), 1; Ömer Uğur Gençcan, *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu*, (Ankara: Yetkin, 2013), 1351; Bilgehan Yeşilova, "Tahkim (İlk) İtirazı Üzerine - Hakemlerin Yargı Yetkisiyle İlgili Olarak- Mahkemelerce Yapılacak Denetim ve Sonuçları (Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 5/I)," *Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan I İzmir 2010, DEÜHFD* 11, no. Özel Sayı (2009): 739; Seyhan Selçuk, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Hakem Kararlarının İptali* (Ankara: Yetkin, 2018), 1; Kemal Dayınlarlı, "Hakem Kararlarının Bozulması Sebepleri," iç. *Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'in Hâtırısına Armağan (1902-1985)* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1986), 775; Celâl Erdoğan, *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Her Konu Hakkında Geniş Açıklama ve 2188 Yargıtay Emsal Kararı* (Ankara: 1982), 605; Kemal Dayınlarlı, *Uncitral Kurallarına Göre Uzlaşma ve Tahkim* (Ankara: Dayınlarlı, 2012), 1; Ünal Ertabak, *Tahkim Sözleşmesi ile İlgili İhtilaflar* (İstanbul: Legal, 2009), 109; Burak Huysal, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişlilik*, (İstanbul: Vedat, 2010), 7; İpek Sevda Söğüt, *Roma Hukukunda Tahkim* (İstanbul: On İki Levha, 2011), 5; Erkan Özcan, *Sigorta Tahkim Komisyonu Nezdinde Tahkim Uygulanması* (Ankara: Seçkin, 2014), 13; Erkan Küçükgüngör, "Roma Hukukunda Tahkim (Compromissum)," *BATİDER* XIX, no. 3 (1988): 138.

- 4 Tahkim ile alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri (ADR) arasında bazı farklar söz konusudur. Özellikle tahkimde devlet mahkemelerinin tahkim yargılamasına müdahalesi, hakem kararlarının kesin hüküm teşkil etmesi gibi hususlar, tahkimi alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden ayırmaktadır (İbrahim Özbay, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri," *EÜHFD* X, no. 3-4, (2006): 472-473. Buna karşılık, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerini devlet yargısı dışındaki yöntemler için kullanan ve bunlara tahkimi de dâhil eden yazarlar da mevcuttur (Hatice Özdemir Kocasakal, *Elektronik Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti* (İstanbul: Vedat, 2003), 204, dn. 558). Hatta bir yazar, tahkimin en eski ADR yöntemi olduğunu belirtmektedir (Thomas B. Treacy, "Use of Alternative Dispute Resolution in The Construction Industry," *Journal of Mangement in Engineering* January- February (1995): 58). Doktrinde Özbek, ağırlıklı olarak savunulan görüşün tahkimin niteliği gereği bir ADR yolu olarak yorumlanması gerektiği kanaatindedir. Bkz. Mustafa Serdar Özbek, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, C. 1* (Ankara: Yetkin, 2016), 212. Bizim kanaatimiz de tahkimin özel bir yargı faaliyeti olduğu yönündedir.

bir örgütün aracılığı söz konusu olmayan tahkim türüdür.⁵ Bu tahkim türünde, tahkim kurumunun gözetimi altında olmaksızın yapılan bir tahkim söz konusudur ve en geniş esnekliğin bulunduğu tahkim türü de budur. Ayrıca arızı (ad hoc) tahkimin kurumsal tahkime göre avantajı, daha fazla gizliliği sağlama imkânı bulunmasıdır. Zira bu tahkim türünde taraf dilekçeleri tahkim kurumuna gitmeyecektir.⁶ Onun için münferit ve geçici olan bu tahkim, tarih boyunca süre gelmiş en sade tahkim türüdür.⁷ Özellikle devlet veya kamu kurumlarının taraf olduğu yatırım sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda arızı (ad hoc) tahkim yaygın bir şekilde tercih edilmektedir.⁸ Kurumsal tahkime ise aşağıda ayrı bir başlık halinde değinilecektir.

I. KURUMSAL TAHKİM KAVRAMI

Kurumsal tahkim (*institutional arbitration*), tahkimin taraflarca belirlenen bir tahkim kurumu tarafından yönetildiği tahkim türüdür. Kurumsal tahkimde, tahkim yoluna başvuracak tarafların tahkimin işleyişine ilişkin usul ve kuralları belirlemesine gerek yoktur. Bu tahkim türünde, tahkim kurumunun önceden hazırlanmış, uyuşmazlıkların çözümünde uygulanacak usul kuralları söz konusudur.⁹ Kurumsal tahkim, belli bir kurum tarafından ön-

⁵ Cemal Şanlı, *Milletlerarası Ticarî Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1986), 96; Özbay ve Korucu, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde*, 21; Muharrem Balcı, *İhtilafların Çözüm Yolları ve Tahkim* (İstanbul: Danışman, 1999), 109; Konuralp, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları," 140; Yeşilirmak, *Doğrudan Görüşme*, 76; Turgut Kalpsüz, "İnşaat Sözleşmelerinde Tahkimin Genel Esasları" iç. *İnşaat Sözleşmeleri, Yönetici-İşletmeci Mühendis ve Hukukçular İçin Ortak Seminer, Ankara, 18-29 Mart 1996* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2011), 365; Tanrıver, "Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmeleri," 138. Ayrıca bkz. erişim tarihi: Ağustos 4, 2018, <http://www.internationalarbitrationlaw.com/international-ad-hoc-arbitration>. Ad hoc tahkimin kurumsal tahkimin karşılığı (daha doğru ifade ile karşıtı) olduğu yönünde bkz. Arslan et. al., *Medeni Usul Hukuku*, 785.

⁶ Pekcanitez ve Yeşilirmak, "Tahkim," 2611.

⁷ Karadaş, *Ulusal (İç) Tahkim*, 38; Tanrıver, "Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmeleri," 138.

⁸ Nomer, Ekşi ve Öztekin Gelgel, *Milletlerarası Tahkim Hukuku*, 3.

⁹ Ziya Akıncı, "Türkiye'de MTO Tahkimi," iç. *Uluslararası Tahkim Kongresi Tebliğ Kitabı* (İstanbul: İÜHF, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2012), 40; Şanlı, *Esasa Uygulanacak Hukuk*, 69; M. Tevfik Birsnel, "Milletlerarası Ticari Tahkim ve Türkiye," *Ege Üni. Hukuk Fak.*

ceden tespit edilen kurallara göre yapılan ve bu kurallara uygunluğu ilgili kurumun teminatı altında olan bir tahkimdir.¹⁰ Tahkimde uygulanacak kuralların önceden öngörülebilir olması ise, kurumsal tahkimin tercih edilme sebeplerinden en önemlisidir.¹¹ Ayrıca kurumsal tahkimin en önemli avantajı, kurumun belirlediği tahkim şartının kabul edilmesi sonucu tahkim kurallarına atıf yapılmasıdır. Kurumsal tahkimde de tahkim yargılaması hakemlerce yürütülür. Ancak mesela, taraflar hakem ataması üzerinde anlaşamazlarsa hakem, kurallarda belirtildiği şekilde kurum tarafından atanır.¹²

Tahkim kurumları tarafından sunulan hizmetler ve yerine getirilen işlevler kurumlara göre çeşitlilik gösterir. Tahkim kurumları sadece hakem tayininde rol oynayan üçüncü bir kişi veya otorite değil, bunun yanında tahkim sürecini idari bakımdan gözetim ve denetim altında tutan ve bu amaca hizmet etmek üzere yetiştirilmiş sürekli personel bulunduran organizasyonlardır.¹³

Kurumsal tahkimin en önemli avantajlarından biri de tahkim kurumlarının sunmuş oldukları idari hizmetlerdir. Zira bu tahkim türünde, yargılamaya nezaret eden yetişmiş personeller bulunmaktadır.¹⁴ Tahkim kurumlarının idari hizmetleri sayesinde hakem kurulu uygun bir zaman dilimi içerisinde oluşturulacak ve tahkim süreci mümkün olan en kısa sürede başlayacaktır. Kurumsal tahkim hakemler için de arızı (ad hoc) tahkime göre daha avantajlıdır. Zira ücretle-

---

Dergisi, 1, no. 1 (1980): 101; Karadaş, *Ulusal (İç) Tahkim*, 38; Konuralp, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları," 141; Yeşilirmak, *Doğrudan Görüşme*, 75-76; Tanrıver, "Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmeleri," 137.

¹⁰ Kalpsüz, "İnşaat Sözleşmeleri," 364. Bu tahkim türüne "müessesevi veya organize tahkim" adı da verilmektedir (Kalpsüz, "İnşaat Sözleşmeleri," 363). Kurumsal tahkimde, tahkim kurumu, statüsündeki esaslar içinde uyumsuzluğu çözecektir (H. Yavuz Alangoya, *Medeni Usul Hukukunda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1973), 2).

¹¹ Konuralp, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları," 141.

¹² Pekcanitez ve Yeşilirmak, "Tahkim," 2612.

¹³ Tanrıver, "Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmeleri," 137; Konuralp, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları," 141.

¹⁴ Pekcanitez ve Yeşilirmak, "Tahkim," 2612.

rinin taraflarca değil kurum tarafından ödenmesi daha güvenlidir.¹⁵ Kurumsal tahkimde kurumun saygınlığı nedeniyle hakem kararın icrasında olumlu etki görülmesi de bir başka avantajdır.¹⁶

Kurumsal tahkimin taraflar açısından sorun oluşturan yönü pahalı bir yol olmasıdır. Zira kurumsal tahkimde idari hizmetlere çok fazla harcama yapılabilmektedir. Bunun yanında kurumun içerisindeki bürokrasi bazı durumlarda tahkimin yavaş işlemesine de neden olabilmektedir.¹⁷ Bununla birlikte bu iki dezavantaj tahkim kurumları arasında ve uyumsuzluğun niteliğine göre de farklılık gösterebilmektedir.¹⁸

Ülkemizde (iç) kurumsal tahkime ilişkin merkezlere şu kurumlar örnek olarak verilebilir:

- İstanbul Ticaret Odası (İTO) nezdinde kurulan tahkim merkezi (İTOTAM),
- İzmir Ticaret Odası (İzmir TO) Tahkim Merkezi,
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) nezdindeki TOBB Tahkim Divanı,
- Türkiye Barolar Birliği (TBB) Tahkimi,
- 6570 sayılı İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu ile kurulan tahkim merkezi ISTAC,
- 5684 sayılı Sigortacılık Kanununda öngörülen ve Sigorta Tahkim Komisyonu tarafından yürütülen tahkim,
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) Tahkim Kurulu¹⁹

Milletlerarası ticaret uygulamasında da, uyumsuzlukların tahkim yolu ile çözümlenmesi için organize edilmiş bazı kurumlar²⁰ mevcuttur. Bu tahkim kurumları içerisinde; en çok bilinenleri²¹ şunlardır:

---

¹⁵ Konuralp, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları," 142.

¹⁶ Pekcanıtez ve Yeşilırmak, "Tahkim," 2612.

¹⁷ Pekcanıtez ve Yeşilırmak, "Tahkim," 2612; Konuralp, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları," 143.

¹⁸ Konuralp, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları," 143.

¹⁹ Bkz. Şaziye Tuba Ulukuş Bulut, *MTK ile Karşılaştırmalı Olarak HMK Hükümlerine Göre Hakem Kararlarının İptali* (Ankara: Yetkin, 2018), 29, dn. 77.

- Milletlerarası Ticaret Odası (International Commercial of Commerce; kısaca MTO veya ICC) Tahkim Divanı,²²
- Rusya Modern Tahkim Kurumu (Russian Institute of Modern Arbitration; kısaca RIMA),²³
- Amerikan Tahkim Birliği/ Kurumu/ Odası (American Arbitration Association; kısaca AAA),²⁴
- Londra Uluslararası Tahkim Divanı/ Tahkim Mahkemesi (London Court of International Arbitration; kısaca LCIA),²⁵

²⁰ Bu kurumların, *oda, merkez, divan, enstitü, birlik* veya *kurum* gibi farklı şekillerde ifade edildiği görülmektedir.

²¹ Bu merkezlerin yüzlercesinin bulunduğu ifade edilmektedir (Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitler*, 243).

²² Bkz. Igor M. Borba, *Internaional Arbitration: A comparative study of the AAA and ICC rules* (Milwaukee, WI: Marquette University, 2009), 75ff.; Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitler*, 24-250.

²³ Bkz. Russian Arbitration Center, Arbitration Rules, Russian Arbitration Center at the Autonomous Non-Profit Organisation "Russian Institute of Modern Arbitration," Moscow-2019, www.centerarbitr.ru.

²⁴ Amerikan Tahkim Birliği/Kurumu (American Arbitration Association; AAA) hakkında geniş bilgi için bkz. Yaşar Karayalçın, "Amerika Birleşik Devletlerinde ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinde Tahkim" iç. *Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler- Tartışmalar, 29 Kasım-4 Aralık 1965* (Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü), 655; Cemal Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları* (İstanbul: Beta, 2002), 258-260. "AAA Milletlerarası Tahkim Kuralları (American Arbitration Association International Arbitration Rules)" hakkında bkz. Philippe Fouchard, Emmanuel Gaillard ve Bertthold Goldman, *On International Commercial Arbitration* (The Hague- London-Boston: Kluwer Law International, 1999), 1068-1080; Robert E. Meade, "Arbitration Overview: The AAA's Role in Domestic and International Arbitration," *Journal of International Arbitration* (1984): 263-271; Borba, *International Arbitration*, 46ff.; Keser Berber, *Uluslararası Ekonomik Tahkimde*, 181.

²⁵ LCIA hakkında geniş bilgi için bkz. Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitler*, 250-252; Leyla Keser Berber, *Uluslararası Ekonomik Tahkimde Çok Taraflı Tahkim Sorunu* (İstanbul: Alfa, 1999), 182ff.; Rémy Gerbay, "Chapter 4" iç. *The London Court of International Arbitration, Arbitration in England with chapters on Scotland and Ireland* ed. Julian D.M. Lew, QC et. al. (The Netherlands: Kluwer Law International BV, 2013), 51-74.

- Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümüne İlişkin Uluslararası Merkez (The International Centre for the Settlement of Investment Disputes; kısaca ICSID);²⁶
- Hollanda Tahkim Enstitüsü (Netherlands Arbitration Institute, kısaca NAI),²⁷
- Stockholm Ticaret Odası Tahkim Kurumu (The Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce).²⁸
- Dubai Uluslararası Tahkim Merkezi (Dubai International Arbitration Center; kısaca DIAC),
- İsviçre Ticaret Odaları Tahkim Kurumu (Chamber of Commerce in Switzerland),²⁹
- Avusturya Federal Ekonomi Odası Uluslararası Tahkim Merkezi (International Arbitral Centre of the Austrian Federal Economic Chamber- Vienna International Centre; kısaca VIAC),³⁰
- Singapur Milletlerarası Tahkim Merkezi (The Singapore International Arbitration Center; kısaca SIAC),

---

²⁶ ICSID, yabancı yatırımcıların ev sahibi devlet ile aralarındaki yatırım uyuşmazlıklarının giderilmesi için devletler arasında akdedilmiş bir konvansiyon ile kurulmuş bir tahkim merkezidir (Bkz. İnci Ataman Figanmeşe, "Son On Yıl İçinde Türkiye'nin Muhatap Olduğu ICSID Davaları," iç. *Türkiye'de MTO Tahkimi, Uluslararası Tahkim Kongresi Tebliğ Kitabı* (İstanbul: ÜHF, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, 24 Mayıs 2012), 18ff.; Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitler*, 244-245.

²⁷ Bkz. Netherlands Arbitration Institute, *Mediation Rules in force as from 1 March 2009*, (Rotterdam: 2009).

²⁸ Bkz. Eva Müller, "How Do International Institutions Select Arbitrators? Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce (SCC Institute)," *Journal of International Arbitration* 17, no. 3 (2000): 157-161; Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitler*, 256-258. Tüm bu tahkim kurumları dışında, milletlerarası ticari uygulamada, bitkisel yağ sektörünün (FOSFA), pamuk sektörünün (Liverpool Cotton Rules) ve hububat sektörünün (The Grain and Feed Trade Association Arbitration Tribunal; kısaca GAFTA) kendine özgü tahkim kurumlarının bulunduğu bilinmektedir (Bkz. Akıncı, "Türkiye'de MTO Tahkimi," 40).

²⁹ Bkz. Ulukuş Bulut, *MTK ile Karşılaştırmalı Olarak*, 29.

³⁰ Bkz. Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitler*, 255-256.

- Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (World Intellectual Property Organization Arbitration and Mediation Center; kısaca WIPO),
- Resmi Alman- Fransız Sanayi ve Ticaret Odası Tahkim Merkezi (kısaca; COFACI).³¹
- İberoamerican Tahkim Merkezi (İberoamerican Arbitration Center; kısaca CIAR).³²
- Türkiye Cumhuriyeti ile İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında imzalanan ve makale konumuz olan İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi" (İİT Tahkim Merkezi).

II. İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI TAHKİM MERKEZİ (İİT TAHKİM MERKEZİ)

A. Genel Olarak

Son günlerde yaşadığımız tahkime ilişkin bazı gelişmeler, kurumsal tahkim merkezlerinin ve tahkime ilişkin yapılan milletlerarası antlaşmaların ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Türkiye, İslam İşbirliği Teşkilatına (eski ismiyle İslam Konferansı Örgütüne) kuruluşundan (1969) beri üye olan bir ülkedir. Bu anlamda İİT Tahkim Merkezi ülkemiz bakımından oldukça önem taşımaktadır.

B. İslam Ülkelerinde Kurumsal Tahkime Olan İhtiyaç

İslam dininde, dava sürecini basitleştirmek için tahkim yönteminin meşru kabul edildiği, İslam Hukukunda tahkim konusuna azami özen gösterildiği bilinmektedir. Ayrıca tahkimin meşruiyetinin Kur'an-ı Kerim ve Sünnet tarafından ortaya konulduğu³³ ve birçok

³¹ Bkz. Keser Berber, *Uluslararası Ekonomik Tahkimde*, 183.

³² Bkz. İbrahim Özbay ve Murat Erdem, "Bir Kurumsal Tahkim Merkezi Örneği: İberoamerikan Tahkim Merkezi," *TAAD* 11, no. 42, (2020): 449-469.

³³ Mustafa Yıldırım, "Tahkim," iç. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim tarihi: Mart 10, 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tahkim--fikih>; aynı yönde bkz. Mohammed R. Al Suwaid, "The Legitimacy of Arbitration as a Means of Dispute Resolution," *Managing Partner at Al Suwaidi & Company*, erişim tarihi: Mart 10, 2020, <https://www.alsuwaidi.ae/our-team>; Yeğengil, *Tahkim (L'arbitrage)*, 72-74.

mali ve sosyal alanlarda tahkimin kapsamının genişletildiği belirtilmektedir.³⁴ Fıkıh literatüründe de tahkimin değişik hukuk dallarındaki işlevi, hakemde aranacak nitelikler gibi hususlar üzerinde geniş biçimde durulduğu görülmektedir.³⁵ Osmanlı döneminin ilk Medeni Kanunu olan Mecelle’de ise ayrı bir başlık altında (Kitab-ül Kaza; 16. Bölüm; m. 1841-1851) tahkime yer verildiği görülmektedir.³⁶

Diğer taraftan çeşitli bilimsel yayınlarda, İslam’da kollektif çıkarlara hizmet eden barışçıl çözüm yöntemlerinin daha faydalı olduğu belirtilmiş, kaldı ki İslam tarihinde Hz. Peygamber (s.a.v)’in adil, güvenilir (el-emin) ve tarafsız olmasının, hatta birçok ihtilafta hakem olarak hareket etmesinin tahkimin gelişmesinde önemli bir etken olduğuna değinilmiş ve İslam ülkeleri arasında kurumsal tahkim ihtiyacının bulunduğu vurgu yapılmıştır.³⁷ İşte İİT Tahkim Merkezi’nin bu ihtiyacı karşılama amacıyla kurulduğunu söylemek mümkündür.

³⁴ Al Suwaid, “The Legitimacy of Arbitration as a Means of Dispute Resolution.” Buna karşılık İslam Hukukunda, hakem kararlarının bu kararları tasdik edecek hâkimin mezhebine de uygun olması zorunluluğu, tahkim yolunun kadıya rağbeti azaltacağı endişesi ve fıkıh kitaplarında tahkim konusunun genişletilmesini sağlayacak fetvaların verilmemesinin tavsiye edilmesi gibi nedenlerle, tahkimin gelişmediğine ilişkin bir görüş de söz konusudur. Bkz. Yeğengil, *Tahkim (L’arbitrage)*, 81.

³⁵ Yıldırım, “Tahkim.” İslam Hukukunda tahkim ile ilgili geniş bilgi için bkz. Charles P. Trumbull, “Islamic Arbitration: A New Path for Interpreting Islamic Legal Contracts,” *Vanderbilt Law Review* 59 (2006): 609-647. Milletlerarası ticari tahkime ilişkin İslami yaklaşımlar için bkz. S. H. Amin, “An Islamic Approach International Commercial Arbitration,” *Journal of Islamic Law* 1, no. 1 (1996): 203-236.

³⁶ Ensari Yücel, “İslam Hukukunda Tahkim ve Katılım Bankalarında Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümü,” *Journal of Islamic Economics and Finance (İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi)* 3, no. 2 (2017): 157; Yeğengil, *Tahkim (L’arbitrage)*, 89; Alangoya, *Medeni Usul Hukukunda Tahkimin*, 15. Ayrıca Mecelle’de hakemlerin hâkim olarak mütalaa edildiği hakkında bkz. Alangoya, *Medeni Usul Hukukunda Tahkimin*, 15.

³⁷ Örnek olarak bkz. George Khoukaz, “Sharia Law and International Commercial Arbitration: The Need for an Intra-Islamic Arbitral Institution,” *Journal Of Dispute Resolution (J. Disp. Resol.)*, no: 1 (2017): 186-187. İslam ve İslam öncesi toplumlarda tahkim ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin gelişimi ve batı ülkeleri ile farklılıkları hakkında bkz. Khoukaz, “Sharia Law and International Commercial,” 186ff. Milletlerarası ticari tahkime İslami yönden yaklaşım ile ilgili bir çalışma için bkz. S. H. Amin, “An Islamic Approach International Commercial Arbitration,” *Journal of Islamic Law* 1, no. 2 (1996): 203-236.

C. Ülkemizdeki Konuya İlişkin Yasal Süreç

Öncelikle, “Türkiye Cumhuriyeti ile İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi’nin (kısaca İİT Tahkim Merkezi) Türkiye’de Kurulması Hakkında Milletlerarası Antlaşmanın Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun” 16. 01. 2020 tarihinde kabul edilmiş; ardından 18.01. 2020 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.³⁸ İİT Tahkim Merkezi Tüzüğü’nün, bu Milletlerarası Anlaşmanın (kısaca; İİT Tahkim Anlaşması) eki olduğu görülmektedir.

Ardından, söz konusu İİT Tahkim Anlaşması,³⁹ 24 Ocak 2020 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmış ve bir gün sonra 25 Ocak 2020 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti ile İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi’nin Türkiye’de Kurulması Hakkında Antlaşmanın Onaylanması Hakkında Karar” (Karar sayısı: 2064)” Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.⁴⁰

Anayasa’nın 90 ıncı maddesinin 1. fıkrasında, “Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak anlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır” hükmü yer almaktadır. Şu halde, bir milletlerarası anlaşma, kural olarak TBMM’ce onaylamayı uygun bulma kanunu ile kabul edildikten sonra, Cumhurbaşkanı’nın onaylanmasıyla yürürlüğe girmektedir. Şu halde buradaki milletlerarası anlaşmanın, uygun bulma kanunu gerektiren milletlerarası anlaşma olduğu görülmektedir.⁴¹

³⁸ 7217 sayılı Kanun (RG. 18.01.2020, S. 31012).

³⁹ Bu anlaşmanın kısaca “Ev Sahibi Ülke Anlaşması” olarak anıldığı belirtilmektedir (Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 267). Ancak çalışmamızda bu milletlerarası anlaşma “İİT Tahkim Anlaşması” şeklinde kısaltılmıştır.

⁴⁰ Bkz. RG. 25.01.2010, S. 31019.

⁴¹ Devletler hukukunda onaylamayı uygun bulma kanunu gerektiren ve gerektirmeyen anlaşmalar hakkında geniş bilgi için bkz. Enver Bozkurt, Yasin Poyraz ve Selcen Erdal, *Devletler Hukuku* (Ankara: Legem, 2018), 56-59.

D. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)

1. Genel Olarak

Eski adı İslam Konferansı Örgütü olan ve 2011 yılında ismi İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) olarak değiştirilen İİT, 1967 yılında yaşanan Arap-İsrail Savaşı ile 1969 yılında gerçekleşen Mescid-i Aksa'nın kundaklanması sonrasında Fas Kralı Hasan ile Suud Kralı Faysal'ın ortak çağrısıyla Rabat'ta toplanan ilk İslam Zirvesi sonrasında başlayan bir sürecin sonucunda kurulmuştur. 1967 tarihli Arap-İsrail Savaşı sonrasında Müslümanlarca kutsal sayılan Kudüs şehri ile üç Arap ülkesinin topraklarının İsrail tarafından işgal edilmesi, Müslüman ülkelerin birbirleriyle yakınlaşmasına vesile olmuş; bu savaştan iki yıl sonra da İslam'ın en kutsal üç mabedinden biri olan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın 22 Ağustos 1969 tarihinde bir Yahudi tarafından kundaklanması tüm İslam âleminde tepkiyle karşılanmıştır.⁴²

İslam ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla Müslümanların uluslararası siyasetteki etkilerinin artması sonucunda kurulan İİT'nin, tüm İslam dünyasını kapsayan ve din, kültür ve siyasal unsurlar temelinde kurulmuş ilk ve tek bütünleşme hareketi ve teşkilatı olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir.⁴³

25 Eylül 1969 tarihinde eski adıyla İslam Konferansı Örgütü, yeni adıyla İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)⁴⁴ isminde din vurgusu bu-

⁴² Muhittin Ataman ve Ayşe Nur Gökşen, *Sembolizm ve Aktivizm Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı*, SETA Analiz no. 76 (2014), 9, erişim tarihi: Mart 10, 2020, www.setav.org; Mehmet Özkan, *İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) Sorular ve Sorunlar, IGMG Perspektif*, Kasım 2007, http://www.igmg.org/fileadmin/pdf/perspektif/perspektif_2007-11.pdf. Ayrıca bkz. Muzaffer Şahin, Zakir Avşar ve İsmail Safi, "İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Medya Yapılanmaları," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi The Journal of International Social Sciences* 28, no. 1 (2018): 237; Mehmet Dağ, "İslam İşbirliği Teşkilatının Ekonomik ve Mali Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme," iç. *Conference: Bitlis Uluslararası Sosyo-Ekonomik Araştırmaları ve Kalkınma Kongresi (USEAK-2018)* (Bitlis: 2018), 237.

⁴³ Ataman ve Gökşen, "Sembolizm ve Aktivizm Arasında," 9.

⁴⁴ İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)'nin 57 üyesi ve 5 gözlemci üyesi bulunmaktadır. Bu ülkeler şunlardır: Türkiye, Afganistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Bahreyn, Bangladeş, Benin, Birleşik Arap Emirlikleri, Bruni, Burkina Faso, Cezayir, Cibuti, Çad, Endonezya, Fas, Fildişi Sahilleri, Filistin, Gabon, Gambiya, Gine, Gine Bissau, Guyana, Irak, İran, Kamerun, Katar, Kazakistan, Kırgızistan, Komorlar, Kuveyt, Libya, Lübnan, Malezya,

lunan tek uluslararası örgüttür. Siyasal bir örgüt olarak Birleşmiş Milletler'in (BM) konumunu ve işlevselliğini bölge düzeyinde hayata geçirmeyi amaçlayan İİT, gerek teşkilatlanma biçimi ve gerekse üye sayısının çokluğu bakımından BM'ye benzerliği ile dikkat çekmektedir. İİT'nin kuruluş sözleşmesinde BM sözleşmesine olan bağlılığın vurgulanması, örgüte evrensel bir görünüm kazandırırken, örgütün İslam dünyasının sorunlarını çözmek için kurulmuş olması İİT'yi özel bir konuma yerleştirmektedir.⁴⁵

Bu çerçevede, İslam dünyasında yaşanan krizlerin çözümü ve uluslararası arena taşınması konusunda en aktif olması beklenen uluslararası örgütlerin başında İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gelmektedir. Neredeyse 50 yıllık geçmişi bulunan İslam İşbirliği Teşkilatı, kuruluşundan bu yana üye sayısı ve kapsadığı coğrafi alan bakımından BM'den sonra dünyanın en büyük uluslararası kuruluşudur.⁴⁶

Maldivler, Mali, Mısır, Moritanya, Mozambik, Nijer, Nijerya, Özbekistan, Pakistan, Senegal, Sierra Leone, Somali, Sudan, Surinam, Suriye, Suudi Arabistan, Yemen (Buna karşılık Suriye'nin üyeliği 14-15 Ağustos 2012 tarihlerinde Mekke'de düzenlenen 4. Olağanüstü İİT Zirvesi'nde askıya alınmıştır). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (Kıbrıs Türk Devleti adıyla), Bosna-Hersek, Orta Afrika Cumhuriyeti, Rusya, Tayland ise gözlemci üyelerdir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, İİT içerisinde beş ülke arasında (Ürdün, Malezya, Pakistan, Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri) TPS, dokuz ülke (Bangladeş, Endonezya, İran, Malezya, Fas, Pakistan, Tunus, Türkiye, Sudan) arasında ise aralarında Gümrük Birliği Anlaşması bulunmaktadır. 2004 yılında Tercihli Ticaret Sistemi (TPS) imzalanmıştır. TPS, İİT ülkeleri arasındaki ticaretin ülkeler arasında eşitlikçi ve ayrımcılık olmadan tercihte bulunulması yoluyla daha ileri bir noktaya taşınmasını amaçlamaktadır. Bkz. erişim tarihi: Mart 28, 2020, <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa>; M. Büşra Engin Öztürk, "Türkiye ve Dünya Ticareti İçerisinde İslam İşbirliği Teşkilatının Yeri ve Önemi," *Sakarya İktisat Dergisi* 7, no. 3 (2018): 42.

⁴⁵ Bkz. Fikret Bildişli ve Matituoheti Atawula, "İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)'nin Önemi ve Bölgesel Güvenlik Sorunlarının Çözümünde İşlevsizliğinin Nedenleri," *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi (TİDSAD)/The Journal of Turk & Islam World Social Studies* 6, no. 20 (2019): 78. İİT'nin yapısal organizasyonu hakkında geniş bilgi için bkz. Oktay Kaymak, "İslam İşbirliği Teşkilatının Yapısal Organizasyonu," [ilmvemedenyet.com](http://www.ilmvemedenyet.com), erişim tarihi: Mart 10, 2020, <https://www.ilmvemedenyet.com/islam-isbirligi-teskilatinin-yapisal-organizasyonu.html>. İslam İşbirliği Teşkilatının kurumsal yapısı hakkında bkz. Soner Doğan, "Türkiye'nin Dönem Başkanlığı ve İslam Birliği Teşkilatı," *İNSAMER*, Kasım (2016): 5-7.

⁴⁶ Hüseyin Ağır ve Mehmet Metin, "İslam İşbirliği Teşkilatı Ülkelerinin Kendi İçindeki Yeri," *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi* 7, no. 2 (2017): 126; Kaymak, "İslam İşbirliği Teşkilatının Yapısal Organizasyonu." Türkiye, İslam İş-

1969 yılında Örgüte üye olan Türkiye, 1972 yılında ise İslam Konferansı Örgütü Şartını kabul etmiş; daha sonra bu Şartın yerini 2008 yılında kabul edilen yeni Şart almıştır. Türkiye reform niteliğinde değişiklikler getiren yeni Şartı 2012 tarihinde onaylamıştır.⁴⁷ Daha önce de belirtildiği üzere Örgütün adı 28-30 Haziran 2011 tarihinde Astana’da yapılan 38. Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısında “İslam Birliği Teşkilatı” olarak değiştirilmiştir.⁴⁸

2. İslam İşbirliği Teşkilatının Amaçları ve İşlevi

Kurucu sözleşmesinde belirtildiği üzere İTT’nin amacı, Müslüman ülkeler arasında işbirliğini geliştirmektir. İslam kimliğinin korunmasına çalışmak örgütün başlıca hedefleri arasında yer aldığından, alınan kararların İslam dinine uygun olması özen gösterilen bir konudur. Nitekim bu öncelik örgüt içindeki bağlı organ ve kuruluşlara da yansımıştır. Örneğin, örgütteki önemli kuruluşlardan biri olan Kudüs Komitesi, İslam Kalkınma Bankası ve Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi gibi organlar klasik uluslararası örgütlenmelerde rastlanmayan yapılardır. Kudüs komitesi siyasi yönden, İslam Kalkınma Bankası ekonomik yönden, Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi ise eğitim ve kültürel yönden İslam birliğini temsil etmektedir.⁴⁹ Teşkilatın temel amacının, üye devletler arasında işbirliği ve dayanışmayı güçlendirmenin yanısıra, İslam Dünyasının hak ve çıkarlarını korumak, üye devletlerin kaynaklarını bir araya getirmek, bilim ve teknolojiyi yükseltmek ve kalkındırmak, tüm Müslü-

---

birliği Teşkilatı içinde oldukça aktif bir rol oynamıştır. Türkiye’nin İslam ülkeleriyle çok taraflı ekonomik ve ticari faaliyetleri, Türkiye’nin başkanlığını yaptığı İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) çerçevesinde yürütülür (Engin Öztürk, “Türkiye ve Dünya Ticareti,” 46).

⁴⁷ Bkz. İslam Konferansı Örgütü Şartının Onaylanmasını Uygun Bulduğuna Dair Kanun, No. 6280, Kabul Tarihi: 23.2.2012 (RG. 29.2.2012, S. 28219). Ayrıca bkz. Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 274.

⁴⁸ Şahin, Avşar ve Safi, 237; Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 274.

⁴⁹ Burcu Öztürk, *The Role of Religion in International Relations: The Case of The Relations Between Turkey and Organisation of Islamic Cooperation (OİC)* (Ankara: Middle East Technical University, 2013), 17; Bildişli ve Atawula “İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)’nin,” 92-93.

man ülkelerin mutluluğunu ve gelişimini güvence altına almak ve bu ülkelerin haklarını savunmak olduğu da vurgulanmaktadır.⁵⁰

İİT gibi bir örgütün varlığı büyük önem taşımakla birlikte, İİT'nin kendinden beklenileni yerine getiremediği, uluslararası politikada etkili bir aktör olamadığı söylenebilir.⁵¹ İİT'nin üyeleri arasında nüfuslarının büyük çoğunluğunun Müslüman olması dışında çok fazla bir ortak noktanın bulunmaması, İİT üye ülkelerinin çoğunun bölgesel çatışma sonucu ortaya çıkmış olması ve İslam dünyasındaki teşkilat ve örgüt sayısının çokluğu gibi nedenler, bu Teşkilatın beklenileni yerine getirememesinin nedenleri arasında sayılmaktadır.⁵² Özellikle böyle bir yapılanmaya daha fazla işlevsellik kazandırmak için, siyasi ve ekonomik konularda üye ülkelerin üzerinde uzlaşmaya varacağı ya da birbirlerine eklenilebileceği bir modelin geliştirilmesi ya da var olan modeller üzerinde çalışmalar yapılması gerektiği ileri sürülmektedir.⁵³ Kanaatimizce, tahkim merkezine ilişkin bu yaklaşım söz konusu bu model arayışının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

E. İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası (İTSTO)

1. Genel Olarak

Merkezi Pakistan'ın Karaçi şehrinde bulunan İslam, Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası (İTSTO),⁵⁴ 22 Mayıs 1976'da İstanbul'da düzenlenen Yedinci İslam Dışişleri Bakanları Konferansında, İslam ülkelerinin ticari ve endüstriyel işbirliğini ilerletme ve geliştirme amaçlı bir kuruluştur.⁵⁵

⁵⁰ Dağ, "İslam İşbirliği Teşkilatının Ekonomik," 239.

⁵¹ Ataman ve Gökşen, "Sembolizm ve Aktivizm Arasında," 7; Doğan, "Türkiye'nin Dönem Başkanlığı," 13.

⁵² Bildişli ve Atawula "İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)'nin," 99.

⁵³ Bildişli ve Atawula "İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)'nin," 99. İİT'nin kurumsal yapısı hakkında geniş bilgi için bkz. Ataman ve Gökşen, "Sembolizm ve Aktivizm Arasında," 12ff.

⁵⁴ Islamic Chamber of Commerce, Industry and Agriculture (kısaca; ICCIA).

⁵⁵ Bkz. erişim tarihi: Şubat 28, 2020, <https://www.iccia.com/?q=node/16>.

İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası (İTSTO), İslam İşbirliği Teşkilatı'na (İİT) bağlı bir kuruluş olup; Teşkilata üye 57 İslam Ülkesindeki özel sektörü temsil etmektedir. Üye ülkelerdeki ticaret, bilgi teknolojisi, sigorta/reasürans, nakliye, bankacılık, yatırımların teşvik edilmesi ve ortak girişimler (joint venture) alanında daha yakın işbirliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu Oda'nın (İTSTO) üyeliği, üye ülkelerin Ulusal Odalar/ Birlikler/ Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonlarından oluşmaktadır.⁵⁶

İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odasının (İTSTO) konumuz bakımından önemi ise, İİT Tahkim Anlaşması'nın taraflarından birini teşkil etmesidir. Zira 11 maddelik bu milletlerarası anlaşma ülkemiz (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti)⁵⁷ ile İTSTO arasında imzalanmıştır.⁵⁸

2. İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odasının (İTSTO) Hedefleri⁵⁹

İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası aşağıdaki etik, pratik ve genel hedeflere ulaşmaya çalışacaktır:

aa) Ekonomik entegrasyon ve ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamak amacıyla kendi aralarındaki ticari ürünleri çeşitlendirerek İTSTO'ya bağlı ülkelerdeki iş sektörü arasındaki işbirliğini desteklemek.

bb) İslam dünyası ülkelerinde endüstriyel ve tarımsal ürünlerin geliştirilmesi ve işletmelerin yönetim yöntemleri ile ürünlerin kalite ve özellikleri ile ilgili standart ve kriterlere göre kalite sertifikalarının düzenlenmesi yoluyla kalite ve rekabet kavramının geliştirilmesi.

⁵⁶ Bkz. erişim tarihi: Şubat 28, 2020, https://www.iccia.com/?q=node/18_

⁵⁷ İİT Tahkim Anlaşmasını Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan; İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası (İTSTO) adına ise İTSTO Başkan Yardımcısı M. Rifat Hisarcıkloğlu imzalamıştır.

⁵⁸ İslam, Ticaret, Sanayi ve Tarım Odasının başkanı Şeyh Saleh Kamel; Genel Sekreteri Şeyh Yousef Khalawidir, <https://www.facebook.com/RHisarcikloglu/posts/2440796249310604/>. İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Başkan Yardımcısı ise, 2009 yılından beri Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı M. Rifat Hisarcıkloğlu'dur, <https://www.deik.org.tr/m-rifat-hisarcikloglu>.

⁵⁹ Buradaki bilgiler, İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası'nın (The Islamic Chamber of Commerce, Industry and Agriculture; kısaca ICCIA) resmi web sitesindeki İngilizce metninden Türkçeye çevrilmiştir. Bkz. <https://www.iccia.com/?q=node/18>.

cc) İslam fıkhına (helal) uygun besleyici ürünlerin belirlenmesi ve rehberlik için standartların hazırlanması, besleyici ürünün İslam fıkhının (helal) hükümlerine uygunluk sertifikalarının verilmesi için standartlar ve ticari marka dahil onaylanması, İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası (İTSTO) tarafından verilen helal sertifikasını ayırt etmek ve bu sertifikaları veren kurumları akredite etmek ve söz konusu ticari markanın kullanımını lisanslamak, ticari markayı ayırt eden ürünlerin devletlerarası ticaret hacmini arttırmak helal sertifikasyonu ve söz konusu sertifikanın standartlarına uygun olarak İslam fıkhı ile uyumlu yeni üretim hatları ve entegre mezbahalar kurmak.

dd) İTSTO'ya üye ülkeler ile üye olmayan ülkelerdeki Müslüman ve diğer dini inanç sahiplerinin kullanımına yönelik olan yerleşim yerlerine helal gıda ve ürünlerin sağlanmasına katkıda bulunmak.

ee) Müslümanların karşı karşıya olduğu ekonomik zorlukları tespit ve dayanışmayı sağlamak amacıyla İTSTO ve bağlı kuruluşlarıyla koordinasyon ve işbirliği yapmak.

ff) Üye Devletler arasında mal ve hizmet alışverişlerinde karşılaşılan engellerin kaldırılması ve "İslam Ortak Pazarı" oluşturulması hedef ve amacıyla ticaret hacminin ve aralarındaki ekonomik işbirliğinin artırılması için gerekli önlemlerin tespit edilmesi ve önerilmesi.

gg) İslam ülkelerindeki altyapının iyileştirilmesine katkıda bulunmak, geliştirme ve işletme projelerine katılmak.

hh) İslam ülkeleri arasında emek (iş) ve uzmanlık hareketinin desteklenmesi ve kalifiye elemanların istihdamına odaklanılması.

ıı) İslam ülkeleri arasında bankacılık, sigorta, reasürans, yatırım, denizcilik ve diğer ulaşım araçları alanlarında işbirliğinin geliştirilmesi.

ii) Turizm faaliyetlerinin desteklenmesi, geliştirilmesi ve İslam ülkeleri arasında ulaşımın kolaylaştırılması.

jj) İslami odaların uluslararası konferans ve seminerlerdeki konularının koordine edilmesine ve katılımlarının güçlendirilmesine katkıda bulunmak.

kk) Bilim ve teknolojiyi azami şekilde kullanmak suretiyle artan üretimin teşvik edilmesi.

3. İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odasına (İTSTO) Diplomatik Statü Tanınmış Olması

İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odasına (İTSTO) bir meslek birliği (odası) olmasına rağmen, adeta bir uluslararası kuruluş gibi diplomatik statü verilmiştir. Bir başka deyişle, İTSTO'nun diplomatik statüsü dolayısıyla yapmış olduğu bir milletlerarası anlaşma söz konusudur.⁶⁰ Zira, İİT Tahkim Anlaşması, İİT ile değil, bu teşkilat tarafından ihdas edilen İTSTO ile yapılmıştır.⁶¹ Bu çerçevede Türkiye'nin, İTSTO ile yaptığı bu anlaşma ile İİT Tahkim Merkezi'ne ev sahipliği yapmayı üstlendiği ve mali açıdan da yük altına girmek suretiyle elinden gelen fedakârlığı gösterdiğini de unutmamak gerekir.⁶²

Kanaatimizce İİT Tahkim Anlaşmasını imzalayan İTSTO, adeta İİT'nin (örgütün) görevlerini yerine getirirken yetki verdiği bir milletlerarası memur⁶³ gibi düşünülmüştür.

F. İİT Tahkim Merkezinin Kurulması Öncesinde İslam Ülkelerinin Yatırım Uyuşmazlıkların Çözümlemesine İlişkin Yaptığı Milletlerarası Anlaşmalar ve Bu Anlaşmalardaki Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Yollar

İİT Tahkim Merkezinin kurulması öncesinde de İslam ülkelerinin özellikle yatırım uyuşmazlıkların çözümlenmesi amacıyla bazı anlaşmalar imzaladığı görülmektedir.⁶⁴ Şöyle ki:

a) Eski adıyla İslam Konferansı Örgütü'ne, yeni adıyla İİT'na üye ülkeler arasında yatırımların teşviki ve korunması konusunda bir milletlerarası anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşma, Ortadoğu ve Kuzey Afrika (*Middle East and North Afrika*; kısaca *MENA*) bölgesinde 1980'li yıllarda petrol endüstrisindeki düşüş nedeniyle ekonomik iklimin değişmesi üzerine bu bölgeye daha fazla yabancı yatırımcı

⁶⁰ Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 267.

⁶¹ Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 292.

⁶² Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 267.

⁶³ Milletlerarası memur kavramı için bkz. Bozkurt, Poyraz ve Erdal, *Devletler Hukuku*, 136.

⁶⁴ Konu hakkında geniş bilgi için bkz. Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 276ff.

çekmek amacını taşımaktadır. Yatırım uyuşmazlığına taraf olan ülkelerce yapılan iki taraflı anlaşmaların bir kısmında, 1965 yılında Washington'da kabul edilen ve daha sonra ise 1988 yılında Türkiye tarafından onaylanan ICSID tahkimi kabul edilmiştir.⁶⁵

b) Bu anlaşma dışında Arap Ligi ülkeleri arasında "Arap Sermayesinin Arap Devletlerinde Yatırımları Hakkında Birleşik Anlaşma (kısaca; Arap Yatırım Anlaşması)" Ürdün'ün Amman şehrinde yapılmıştır. Bu anlaşmada, yatırım uyuşmazlıklarının taraflarının başvuracağı iki yol belirtilmiş olup; bunlar arızı (ad hoc) tahkim ve arabuluculuk ile Arap Yatırım Mahkemesi'ne başvurulmasıdır.⁶⁶

c) Arap Yatırım Anlaşması'nı müteakiben İİT, "İslam Konferansı Teşkilatına Üye Ülkeler Arasında Yatırımların Teşviki Korunması ve Garanti Edilmesi Anlaşması" (kısaca İİT Yatırım Anlaşması; OIC Investment Agreement) Haziran 1981 tarihinde Bağdat'ta 57 ülkenin dışişleri bakanları tarafından, çok taraflı bir yatırım anlaşması olarak imzalanmıştır. Bu anlaşmada ise (İİT Yatırım Anlaşması, m. 16), yatırım uyuşmazlıklarının çözümü bakımından üç yol öngörülmüştür. Bunlar, özetle; yatırıma ev sahipliği yapan devletin mahkemelerine başvurulması; ikincisi arabuluculuk; üçüncüsü de tahkimdir. Bu yollardan tahkim yoluna ise ancak İİT Yatırım Uyuşmazlığı Çözüm Organı'nın (OIC Investment Dispute Settlement Organ) kurulması ve faaliyete başlayıncaya kadar başvurabilecektir. Şu an itibariyle ise bu Organ'ın kurulmadığı belirtilmektedir.⁶⁷ Buna karşılık bu Organ'ın kurulması için hazırlanan Taslak Protokolde, uyuşmazlıkların üye devletlerin mahkemelerinde çözümlenmesi, iç hukuk yolları tüketildikten sonra arabuluculuğa ve ardından ise tahkime başvurulması öngörülmüştür.⁶⁸ Şu an itibariyle Yatırım Uyuşmazlığı Çözüm Organı'nın ihdası maalesef hala söz konusu olmamıştır.

⁶⁵ Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 276.

⁶⁶ Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 276.

⁶⁷ Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 280. Bu anlaşmaların ayrıntılı olarak incelenmesi çalışmamızın sınırlarını aşmaktadır. Geniş bilgi için bkz. Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 280-283.

⁶⁸ Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 289.

Kurulması düşünülen bu Organ'ın merkezinin yeri henüz belli değildir. Ancak bu yerin Suudi Arabistan'ın Cidde şehri olabileceği bazı makalelerde belirtilmiş,⁶⁹ böylece ICSID Tahkim Merkezi'ne benzer bir yapılanma olacağı ifade edilmiştir. Bu durumda ise doktrinde isabetli bir şekilde Türkiye'nin diplomatik bir adım ile İİT Yatırım Uyuşmazlığı Çözüm Organı'nın da İstanbul'da kurulmasının sağlanmasının şart olduğu belirtilmektedir.⁷⁰ Biz de İİT Yatırım Uyuşmazlığı Çözüm Organı'nın İstanbul'da kurulmasının özellikle diğer tahkim merkezleri ile rekabetine olumlu katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

III. İİT TAHKİM MERKEZİNİN “TÜZÜK” ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

İİT Tahkim Merkezi (kısaca; *İİT-TM veya Merkez*), öncelikle Anlaşma'da İİT Tahkim Anlaşmasında (m. 1-11) ikinci olarak ise geniş bir şekilde İİT Tahkim Merkezi Tüzüğünde (kısaca; *Tüzük*) düzenlenmiştir. Aşağıda bu Tüzük çerçevesinde İİT Tahkim Merkezi hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir.

A. Genel Olarak

İstanbul'da düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesinin (İSEDAK)⁷¹ 35. Toplantısında

⁶⁹ Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 290, dn. 72'de belirtilen yazar (Kumtepe ve Loschi'den naklen).

⁷⁰ Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 290.

⁷¹ İSEDAK, İİT'nin dört daimi komitesinden biridir. 1981 yılında düzenlenen 3. İslam Zirvesi Konferansı'nda kurulması kararlaştırılan İSEDAK, 1984 yılında Kazablanka'da yapılan 4. İslam Zirvesi'nde faaliyetlerine başlamıştır. İSEDAK, İİT'nin ekonomik ve ticari iş birliği alanındaki uygulamalarını izlemek, üye ülkeler arasında iş birliğini güçlendirmek, kapasitelerini artırmaya yönelik programlar hazırlamak ve öneriler sunmaktan sorumludur. İSEDAK'ın etki alanı, geniş bir coğrafyaya uzanmaktadır. Daimi başkanlığını Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın yaptığı İSEDAK'ta Türkiye önemli bir rol oynamaktadır. İSEDAK, her sene ekim veya kasım aylarında, bakanlar düzeyinde İstanbul'da toplanmakta ve söz konusu toplantıların çalışma oturumlarına Türkiye'den bir bakan başkanlık etmektedir. Bkz. Doğan, “Türkiye'nin Dönem Başkanlığı,” 7; Kaymak, “İslam İşbirliği Teşkilatının Yapısal Organizasyonu.” Ayrıca bkz. Kalkınma Bakanlığı, *Kalkınma için Uluslararası İşbirliği, Metotlar ve Yaklaşımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (Ankara: 2015), 90.

tarihi bir atım atılmış ve hedef olarak gündemde olan İİT Tahkim Merkezi kurulmuştur. İİT üyesi ülkeler arasındaki ticari ve yatırım uyuşmazlıklarının çözümünde önemli bir rol üstlenmesi beklenen Tahkim Merkezi için kıtalararası ve denizyolları üzerinde bulunan İstanbul şehrinin tercih edilmesi, kurumun işlevselliği ve etki alanı açısından isabetlidir. Ayrıca İSEDAK' ın, 57 üye, 5 gözlemci ülke ve 1,7 milyarlık nüfusuyla, Birleşmiş Milletlerden sonra en fazla üye ve temsil kapasitesine sahip uluslararası kuruluş olması da bu konuda vurgulanması gereken bir diğer husustur.⁷² İİT Tahkim Merkezinin, İslam ülkeleri arasındaki ticareti ve yatırımları daha da artıracığı kuşkusuzdur. Ayrıca uyuşmazlık durumlarında tarafsız, objektif, saygın ve kuralları önceden belirlenmiş böyle bir başvuru merkezinin bulunmasının uyuşmazlık tarafı devlet ile gerçek ve tüzel kişilerde oluşturacağı güven faktörü, yatırımın sayısı ve yönü konusunda olumlu katkı sağlayacaktır.⁷³

⁷² Bkz. erişim tarihi: Ocak 20, 2020, <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa>. Ayrıca İslam İşbirliği Teşkilatı (Organisation of Islamic Cooperation; kısaca OIC) bünyesinde yatırımcı devlet uyuşmazlıklarının çözümüne yönelik "ICSID" niteliğinde bir merkezin kurulmasına yönelik çalışmaların da ayrıca devam ettiği belirtilmektedir (Bkz. Yusuf Kumtepe ve Riccardo Loschi, *Investment Dispute Settlement Body of the Organisation of Islamic Cooperation: A Dead End for Claims under the OIC Investment Agreement?* (2019), 1-2).

⁷³ Bkz. Rifat Hisarcıklıoğlu'nun konuşması, erişim tarihi: Ocak 20, 2020, <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa>. **Merkezin kuruluş amacı** ile ilgili olarak ise şu hususlar belirtilmektedir: "TBMM'ye sunulan genel gerekçe metninde, İİT Üyesi ülkelerdeki firmaların kendi aralarındaki uyuşmazlıkları çözmek için Teşkilata üye olmayan ülkelerdeki tahkim merkezlerine başvurularının, Teşkilat içinde kalabilecek büyük bir kaynağın bu ülkelere aktarılmasına neden olduğu aktarılmaktadır. Merkez öncelikle bu kaynağın üye ülkelerde kalması amacıyla kurulduğu ortaya konulmaktadır. Türkiye açısından ise merkezin İstanbul'da kurulmasının İİT üyesi ülkeler ile ilişkilerimizin gelişmesine katkı sağlayacağı ve uzun vadede Türkiye ekonomisine olum etkilerinin olacağı belirtilmektedir. Türkiye'nin tahkim alanında lider bir konuma gelmesinin hedeflendiği belirtilen gerekçe belgesinde, İİT Tahkim Merkezi'nin tahkim alanında ülkemizin konumunu daha ileriye taşıyacağı değerlendirilmiştir. Merkezin hedefleri ise Tüzüğünde şu şekilde aktarılmaktadır: 1. İİT Üyesi Devletlerin veya İİT Üyesi olmayan devletlerin tabiiyetine sahip gerçek veya tüzel kişilere ilişkin Merkeze yönlendirilmiş ticaret ve yatırımcı uyuşmazlıklarının çözümünün kolaylaştırılması, 2. İİT Üyesi Devletlerde tahkim ve diğer uyuşmazlık çö-

Ancak şu hususu belirtmek gerekir ki, İslam ülkelerinde tahkimin geçmişi eskilere dayanmakla birlikte, son yıllara kadar İslam ülkelerinin tanınmış tahkim merkezleri konusunda ümit edilen seviyeye ulaştığını söylemek zordur. İslam ülkelerinde ticari uyuşmazlıklarda İngiliz mahkemelerine yetki veren ve İngiliz hukukunun uygulanmasını sağlayan anlaşmalara tepki olarak tahkim merkezleri kurulmuş; ticari uyuşmazlıkların İslam ülkelerindeki bu tahkim merkezlerinde çözülmesi için önemli adımlar atılmış, ayrıca bölgesel nitelikteki yatırım anlaşmalarında yatırım uyuşmazlıklarının çözümü için kurumsal tahkimle ilgili düzenlemeler de yapılmıştır. Ancak bu düzenlemeler de tam olarak hayata geçirilememiştir.⁷⁴

B. İİT Tahkim Merkezinin Hedefleri (Tüzük m. 4)

İİT Tahkim Merkezi, aşağıdaki hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır (Tüzük, m. 4):

- İİT üyesi veya üyesi olmayan devletlerin tabiiyetine sahip gerçek veya tüzel kişilere ilişkin Merkeze yönlendirilmiş ticaret ve yatırım uyuşmazlıklarının çözümünün kolaylaştırılması,
- İİT üyesi devletlerde tahkim ve *diğer* alternatif uyuşmazlık çözümü yöntemlerinin⁷⁵ teşvik edilmesi,
- Tahkim ve alternatif çözümü alanlarında bilgi düzeyinin artırılması ve becerilerin ve uzmanlığın geliştirilmesi,
- İİT üyesi devletlerde uyuşmazlık çözüm mevzuatı ve uygulamalarının reformuna yönelik tavsiyelerde bulunulması.

Burada, Tüzüğün 4 üncü maddesinin (b) ve (c) fıkralarında yer alan ifadelerin nasıl yorumlanacağı önemli bir husustur. Zira Tüzüğün 4' üncü maddesinin (b) bendinde "*İİT üyesi devletlerde tahkim ve*

---

zümü yöntemlerinin teşvik edilmesi, 3. Tahkim ve alternatif uyuşmazlık çözümü alanlarında bilgi düzeyinin artırılması ve becerilerin ve uzmanlığın geliştirilmesi, 4. İİT Üyesi Devletlerde uyuşmazlık çözüm mevzuatı ve uygulamalarının reformuna yönelik tavsiyelerde bulunulması" (Bkz. erişim tarihi: Ocak 31, 2020, <http://www.ista.org.tr/tr/blog/islam-isbirligi-teskilati-tahkim-merkezi>).

⁷⁴ Bkz. Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 275.

⁷⁵ Örneğin, arabuluculuk, müzakere, hakem- bilirkişilik gibi (bkz. ve karşı. Yeşilirmak, *ICC Tahkim Kuralları*, 30-32).

diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri” tabiri, tahkimin bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olmaması nedeniyle kanaatimizce isabetli değildir.⁷⁶ Zira burada, “tahkim ve diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri” denilmekle, sanki alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin tahkim ve diğer yöntemler şeklinde ikiye ayrıldığı gibi bir anlam çıkmakta; bu ise kavram karışıklığına neden olmaktadır. Bu nedenle kanımızca daha doğru ifade “tahkim ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri” olmalıydı. Kaldı ki Tüzüğün (c) bendinde daha isabetli şekilde “tahkim ve alternatif çözüm alanlarında” ifadesi kullanılmıştır.

C. İİT Tahkim Merkezinin Genel Merkezi ve Tüzel Kişiliği

1. İİT Tahkim Merkezinin Genel Merkezi (Tüzük m. 5)

Tüzükte İİT Tahkim Merkezinin daimi genel merkezinin İstanbul olacağı belirtilmiştir (Tüzük, m. 5, I). Teşkilat üyesi ülkeler arasındaki ticari uyuşmazlıkların çözümünde önemli bir rol üstleneceği ümit edilen İİT Tahkim Merkezinin İstanbul merkezli olmasını, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin İİT nezdinde oluşturmuş olduğu güven ve İİT’nin tercihi bakımından kayda değer olumlu gelişmelerin bir sonucu olarak görmekteyiz.

Merkez, yukarıda belirttiğimiz ve Tüzüğün 4 üncü maddesindeki hedeflerine ulaşmak ve Merkeze erişimi kolaylaştırmak amacıyla, farklı İİT üyesi olan ve olmayan devletlerde doğrudan Merkezin himayesi altında faaliyet gösterecek *ofisler* açabilir (Tüzük, m. 5, II). Ayrıca Merkezin İstanbul dışında açılmış ofislerinin görev, yetki ve masraflarının kapsamı Yönetim Kurulu tarafından belirlenir ve onaylanır (Tüzük, m. 5, III).

Burada bir hususu belirtmek gerekir ki, Tüzüğün “Değişiklikler” başlıklı 22 inci maddesinin 1 inci fıkrasında, Tüzüğün ancak Mütevelli Heyetinin (yani toplam 11 üyenin) en az 9 üyesinin onayıyla değiştirilebileceği hükme bağlanmış;⁷⁷ 2 inci fıkrasında ise Tü-

⁷⁶ Tahkim ile alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri (ADR) arasında bazı farklar için bkz. yuk. A- dn. 4.

⁷⁷ Benzer şekilde ICC Model Tahkim Şartında da tarafların model şartta bazı değişiklikleri yapabileceği belirtilmiştir (Bkz. Yeşilırmak, *ICC Tahkim Kuralları*, 33-34).

züğün 5 inci maddesinin değiştirilemeyeceği belirtilmiştir. Tüzüğün İİT Tahkim Merkezinin Genel merkezinin İstanbul olması ile ilgili 5 inci maddenin değiştirilememesine ilişkin düzenleme, Merkezin İstanbul'da kurulmasının İİT üyesi ülkelerle ilişkilerimizin gelişmesine katkı sağlayacağı, uzun vadede ülkemiz ekonomisine olumlu etkilerinin olacağı ve ayrıca tahkim alanında Türkiye'nin konumunu daha ileri taşıyacağı gibi nedenlerle,⁷⁸ isabetli olmuştur.

2. İİT Tahkim Merkezinin Tüzel Kişiliği (Tüzük m. 6)

İslam, Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası (İTSTO)'nun iştiraki olan Merkezin tüzel kişiliği, ayrı malvarlığı ve hak elde etme ve yükümlülük altına girmeye yönelik genel yetkisi ve *yasal kapasitesi* mevcuttur ve sözleşme akdetmek, şirketler kurmak veya bunlara katılmak ve taşınmaz, hisse, ticaret unvanı ve *fikri, ticari ve sınai mülk hakları* dâhil taşınır ve taşınmaz mülk sahibi olma yetkisi⁷⁹ ve mahkeme ve *hakem heyetleri nezdinde dava açma* ve *yasal yollara başvurma* ve işbu Tüzük hükümleriyle uyum içerisinde tüm kanuni işlemlere girişme hakkı vardır.

Tüzüğün 6 ncı maddesiyle ilgili olarak aşağıdaki hususları belirtmek mümkündür:

Öncelikle belirtmek gerekir ki, İİT Tahkim Merkezi, İTSTO'nun bir iştirakidir.⁸⁰

⁷⁸ Bkz. 7217 Sayılı Kanun'un Genel Gereğesi; ayrıca bkz. Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 293-294.

⁷⁹ Bkz. ve karş. İİT Tahkim Anlaşması m. 2/1.

⁸⁰ İktisadi devlet teşekkülü ve bağlı ortaklıklarla ilgili olarak 233 Sayılı Kamu İktisadî Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile bazı düzenlemeler getirilmiştir. Bunlardan biri de konumuzla ilgili olarak *iştirak* kavramıdır. KHK'nın tanımlar başlıklı 2/6 maddesine göre, *iştirak*, iktisadî devlet teşekküllerinin veya kamu İktisadî kuruluşlarının veya bağlı ortaklıklarının sermayelerinin en az %15 ine, en çok %50 sine sahip buldukları Anonim Ortaklıklardır (KHK/233, m. 2.6). 233 Sayılı KHK'da iştirak kavramı dışında, bazı tanımlara da yer verilmiştir. Şöyle ki: *Kamu İktisadî teşebbüsü* (teşebbüs), *İktisadî devlet teşekkülü* ile *kamu İktisadî kuruluşunun* ortak adıdır (KHK/233, m. 2.1). *İktisadî devlet teşekkülü* (teşekkül), sermayesinin tamamı devlete ait, İktisadî alanda ticarî esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan kamu İktisadî teşebbüsüdür (KHK/233, m. 2. 2). Kamu İktisadî kuruluşu (Kuruluş), sermayesinin tamamı

İİT Tahkim Merkezinin tüzel kişiliğinden söz edilmiştir. Merkezin tüzel kişiliğinden maksat, özel hukuk tüzel kişiliğidir. Zira İİT Tahkim Anlaşması'nın 2 inci maddesinin 2 inci fıkrasında, Merkezin ev sahibi ülkede özel hukuka tabi tüzel kişiliği haiz olduğu açıkça belirtilmiştir.⁸¹ Buna karşılık, Merkezin bir dernek mi yoksa vakıf olarak mı kurulacağı konusunda gerek Tüzükte gerekse İİT Tahkim Anlaşmasında hüküm bulunmaması eleştirilebilir.⁸²

Burada “*yasal kapasite*” teriminin neyi ifade ettiği anlaşılmamaktadır. Kanaatimizce, burada kastedilen fiil ehliyetidir.⁸³

Maddede, “*fikri, ticari ve sınai mülk hakları*” ifadesinin de hukuk terminolojisi bakımından değerlendirilmesi gerekir. Şöyle ki; hukukumuzda, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda (m. 13, m. 38, m. 57) “fikri hak” terimi kullanılmıştır. Ayrıca hukukumuzda “sınai mülk hakkı” değil, “sınai mülkiyet hakkı” terimi kullanılmaktadır. Zira Sınai Mülkiyet Kanununun 2/1 maddesinde, “sınai mülkiyet hakkının” “Markayı, coğrafi işareti, tasarımı, patent ve faydalı modeli” ifade edeceği, belirtilmiştir. Ayrıca “ticari” hak diye bir kavram da çok yaygın değildir. Bu nedenle Tüzükteki ifadede bir kavram karışıklığının bulunduğu söylenebilir. Ayrıca hukukumuzda “fikri mülkiyet” kavramı da kullanılmakta ve bu kavram hem fikri hakları hem de sınai mülkiyet haklarını kapsayacak şekilde bir üst kavram olarak kabul edilmektedir. Ancak herhangi bir tereddüde yol açmamak için Tüzükte “fikri ve sınai mülkiyet hakları ile devredilebi-

---

Devlete ait olan ve tekel niteliğindeki mallar ile, temel mal ve hizmet üretmek ve pazarlamak üzere kurulan, kamu hizmeti niteliği ağır basan, kamu İktisadî teşebbüsüdür (KHK/233, m. 2. 3). Müessese, sermayesinin tamamı bir İktisadî devlet teşekkülüne veya kamu İktisadî kuruluşuna ait olan işletme veya işletmeler topluluğundan oluşan AO'lardır (KHK/233, m. 2. 5). *İşletme*, müesseselerin ve bağlı ortaklıkların mal ve hizmet üreten fabrika ve diğer birimleridir (KHK/233, m. 2. 7). Konuya ilişkin açıklamalar için bkz. Reha Poroy, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku I* (İstanbul: Vedat, 2019), 18.

⁸¹ Bkz. İİT Tahkim Anlaşmasının 2 inci maddesinin 2 inci fıkrası “Merkez, ev sahibi ülkede özel hukuka tabi tüzel kişiliği haiz olarak; sözleşme yapma, bağış alma, taşınır ve taşınmaz mallar edinme, kullanma ve elden çıkarma ile ev sahibi ülke kanunlarına uygun olarak mahkemelerde dava açma ehliyetine sahip olacaktır”.

⁸² Benzer şekilde bkz. Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 294.

⁸³ Bunu teyit eden bir ifade için bkz. İİT Tahkim Anlaşması, m. 2/2.

lir nitelikteki diğer ticari haklar” (örneğin işletme adı gibi) şeklinde bir ifade kullanılması isabetli olurdu.

Tüzüğün bu hükmündeki, “*hakem heyetleri nezdinde dava açma*” ile tahkim yoluna gitme ve tahkim davası açmak kastedilmiştir.

Burada “*yasal yollara başvurma*” terimi, hukukumuzda sadece “kanun (yasa) yolları”nı ifade etmemektedir. “Yasal yol” ifadesi, kanaatimizce, dava açma, davaya cevap verme, tüm usuli işlemleri yapma ve şikâyet yoluna başvurma gibi işlemler olduğu gibi, istinaf ve temyiz gibi kanun (yasa) yollarına başvurmayı da içeren bir üst kavram olarak düşünülmelidir.

D. İİT Tahkim Merkezinin Faaliyet ve İşlevleri (Tüzük m. 7)

Merkez, kendisine yönlendirilen uyuşmazlıkların çözümünün gerçekleştirilmesine ek olarak, Tüzük m. 4’deki hedeflerine ulaşmak için gerekli veya bunlara yardımcı aşağıdaki faaliyet ve işlevleri de yerine getirebilir:

Konferans ve seminerlerin düzenlenmesi ve eğitim programlarının yürütülmesi,

Uygun ulusal ve uluslararası devlet ve sivil toplum kurumlarına uyuşmazlık çözümü ile tavsiyelerde bulunulması,

Diğer ulusal veya uluslararası tahkim kurumlarıyla işbirliği ile işbirliği yapılması,

Bülten dâhil tanıtıcı veya akademik materyallerin yayımlanması,

Diğer uyuşmazlık çözüm merkezleriyle beraber kapasite geliştirme faaliyetlerinin düzenlenmesi,

Öğrenciler için eğitim amaçlı farazi dava yarışması gibi faaliyetlerin düzenlenmesi.

E. İİT Tahkim Merkezinin Gelir Kaynakları (Tüzük m. 8)

Merkezin masraf ve harcamaları, gerektiği şekilde ev sahibi ülke olarak Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanır (Tüzük m. 8, I).

Merkezin diğer gelir kaynakları ise şunlardır (Tüzük m. 8, II):

- Merkeze uyumsuzluk çözümü için başvuran tarafların ödediği idari masraflar
- Danışmanlık hizmetleri, yayınlar, seminerler, araştırma projeleri ve Merkezin diğer hizmetlerinden elde edilen gelirler.
- İİT, İTSTO gibi diğer kurumlardan gelen mali veya diğer türlü bağış ve yardımlar.

Merkezin gelir kaynakları ve bu kaynaklarla ilgili meblağlar, Merkezin yıllık raporunda yayımlanır. (Tüzük m. 8, III).

Burada bir hususu belirtmek gerekir ki, Tüzüğün "Değişiklikler" başlıklı 22 inci maddesinin 2 inci fıkrasında Tüzüğün 8 inci maddesinin (ve Tüzüğün 5 inci maddesinin) değiştirilemeyeceği belirtilmiştir. Kanaatimizce "Merkezin Gelir Kaynaklarına" ilişkin bu hükümde (m. 8) öngörülen gelir kaynakları, zamana göre değişebileceğinden, değiştiremeyecek hüküm olarak düzenlenmesi isabetli olmamıştır.

F. İİT Tahkim Merkezinin Organları (Tüzük m. 9- 20)

İİT Tahkim Merkezinin organları Tüzüğün 9 uncu maddesinde dört (4) başlık altında sayılmıştır. Buna göre, İİT Merkezi'nin organları şunlardır:

- Mütevelli Heyeti
- Yönetim Kurulu
- Sekreteryaya
- Uluslararası Tahkim Divanı

Şimdi bu organlar Tüzük çerçevesinde incelenecektir.

1. Müteveli Heyeti ve Müteveli Heyetinin Görevleri

a. Müteveli Heyeti (Tüzük m. 10)

Merkezin Müteveli Heyeti, 11 üyeden oluşur. İTSTO Başkanı, Müteveli Heyetinin doğal üyesi ve başkanıdır. Geri kalan üyelere 7'si İTSTO tarafından atanırken, 3'ü TOBB tarafından *ev sahibi ülkeden*⁸⁴ dört (4) senelik bir görev süresi için atanır. İTSTO'nun yaptığı atamalar İİT'nin farklı coğrafi alanlarını temsil edici nitelikte olacaktır (Tüzük m. 10, I).

Müteveli Heyeti Başkan Yardımcısı, ev sahibi ülkeden atanan üyeler arasından olacaktır (Tüzük m. 10, II).

Üyeliğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda, görev süresinin geri kalanını tamamlaması için aynı yöntemle bir halef atanır (Tüzük m. 10, III).

Bu hükümlerden anlaşıldığı üzere; Müteveli Heyeti üyelerinin ev sahibi ülke olan Türkiye Cumhuriyeti'nden olması aranmıştır. Burada Türk vatandaşı olmaları mı yoksa Türkiye'de ikamet etmeleri mi gerektiği açık değildir. Doktrinde isabetli olarak belirtildiği gibi, Müteveli Heyeti üyelerinin Türk vatandaşı olması veya Türk vatandaşı olmasalar da Türkiye'de ikamet etmelerinin üyelik için yeterli olduğu sonucuna varmak isabetli olacaktır.⁸⁵

b. Müteveli Heyetinin Görevleri (Tüzük m. 11)

Müteveli Heyetinin görevleri şunlardır:

- Merkezin amacı ve *siyasetinin*⁸⁶ belirlenmesi,

⁸⁴ İİT Tahkim Anlaşmasının "Tanımlar" başlıklı 1 inci maddesinin (a) bendi ile İİT Tahkim Tüzüğü'nün "Tanımlar" başlıklı 3 üncü maddesinin (d) bendinde "*Ev sahibi ülke*" ifadesinin, "*Türkiye Cumhuriyeti*" anlamını taşıdığı belirtilmiştir.

⁸⁵ Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 299.

⁸⁶ Metinde yer alan "*siyaset*" kelimesi, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde "*politika*" olarak belirtilmiştir (Bkz. <https://sozluk.gov.tr>). Kanaatimizce madde metninde "*politika*" kelimesinin kullanılması ve ifadenin "*Merkezin amacı ve politikasının belirlenmesi*" olarak düzenlenmesi daha isabetli olurdu.

- Yönetim Kurulu Başkanı, Başkan Yardımcısı ve diğer üyelerin atanması,
- Yönetim Kurulu tarafından hazırlanan faaliyet raporu ve bütçenin incelenmesi ve onaylanması ve Yönetim Kurulu'nun ibrası,
- Tüzük'teki değişikliklerin onaylanması,

İşbu Tüzük tarafından kendisine verilen diğer görevlerin ifası.

2. Yönetim Kurulu (Tüzük m. 12-14)

a. Yönetim Kurulu (Tüzük m. 12)

Yönetim Kurulu, Başkan ve bir Başkan Yardımcısı dâhil olmak üzere, 7 üyeden oluşur. Mütevelli Heyeti, üyelerin 3'ünü ev sahibi ülkeden ve geri kalan üyeleri İİT'nin coğrafi alanlarına göre atar. (Tüzük m. 12, I).⁸⁷

Yönetim Kurulu Başkanı, her zaman ev sahibi ülkeden atanan 3 üye arasından atanır (Tüzük m. 12, II).

Üyelerin en az 2'sinin *yüksek nitelikli hukukçu ve mümtaz tahkim uzmanları olması* gerekir. Bunlardan birinin ev sahibi ülkeden (yani Türkiye), diğeri ise İİT üyesi ülkelere atananlar arasından olacaktır (Tüzük m. 12, III).⁸⁸ Kanaatimizce metinde yer alan "*yüksek nitelikli hukukçu ve mümtaz tahkim uzmanları*" ifadesi belirsizdir. Bunun yerine objektif kriterler konulması; örneğin "tahkim alanında yüksek lisans veya doktora yapmış olmak gibi akademik kriterlerin yanısıra 5 veya 10 yıllık deneyime sahip kişilerin hakemlik yapması" gibi somut kriterler getirilmesi daha isabetli olurdu.⁸⁹

⁸⁷ Benzer bir düzenleme ICSID m. 13'de yer almaktadır.

⁸⁸ Benzer bir düzenleme ICSID m. 89'da mevcuttur. Maddede "yüksek ahlaki nitelikte ve hukuk alanlarında tanınmış yetkinliğe sahip kişiler" ifadeleri kullanılmıştır.

⁸⁹ Nitekim İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (İTOTAM) Tahkim Kuralları'nın 8 inci maddesinin 1- b hükmünde; "*hakem olabilmek için: aa) üniversitelerin hukuk, ekonomi, işletme ve siyasal bilimler fakültelerinin birinden mezun olmak ve en az beş yıllık hakemlik veya avukatlık uygulaması yapmış bulunmak şarttır. İstisna olarak, en az on yıllık meslek deneyimi bulunan veya ulusal ya da uluslararası tahkim uygulamalarında çalışmış olanların da hakem olabilmeleri mümkündür*" hükmü ge-

Üyeliğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda, görev süresinin geri kalanını tamamlaması için aynı yöntemle bir halef atanır (Tüzük m. 12, IV).

Başkan, Merkezin yasal temsilcisidir. Başkan, yetkilerinin bir kısmını Başkan Yardımcısı ve/veya Genel Sekretere devredebilir (Tüzük m. 12, V). Bu hükümdeki “Başkanın Merkezin *yasal temsilcisi* olduğuna ilişkin” ifadeyi teyit eden bir ifade, İİT Tahkim Anlaşmasında yer almaktadır. Nitekim İİT Tahkim Anlaşmasının 2 inci maddesinin 2 inci fıkrasında; “Bu Anlaşma ve Tüzük çerçevesinde İstanbul’da yerleşik olarak faaliyette bulunacak Merkez Yönetim Kurulu Başkanı tarafından *temsil edilir*” denilmiştir.

Yönetim Kurulu, gerektiğinde kendi bünyesi içinde alt komiteler kurabilir (Tüzük m. 12, VI).

b. Yönetim Kurulu Toplantıları (Tüzük m. 13)

Yönetim Kurulu Toplantıları, 3 ayda bir gerçekleştirilir ve gerektiğinde Yönetim Kurulu, olağanüstü toplantılar gerçekleştirilebilir. Genel Sekreter, üyelerin davet edilmesi için gerekli ayarlamaları yapar ve Yönetim Kurulu üyelerine gerektiği şekilde bildirim sağlar (Tüzük m. 13, I).

Yönetim Kurulu Toplantıları, Genel Merkezde yapılır, ama aynı zamanda video- konferans, tele-konferans yöntemleriyle veya istisnai durumlarda başka bir İİT üyesi Devlette yapılabilir (Tüzük m. 13, II).

Yönetim Kurulu Toplantıları, en az 5 üyenin katılımı ile yapılır. Kararlar, Yönetim Kurulu üyelerinin sayısının *mutlak çoğunluğu*⁹⁰ ile alınır (Tüzük m. 13, III).

---

tirilmiştir. Buna karşılık 2017 tarihli ICC (MTO) Tahkim ve Arabuluculuk Kurallarında bu şekilde hakemlerde özel şart arayan bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak tahkimin kalitesinin, hakemin veya hakem kurulunun kalitesi ile ölçüldüğü, bu nedenle, hakem kurulunun, konusunun uzmanı, tahkim yargılaması konusunda deneyimli ve dosyaya zaman ayırabilecek meşguliyette olması gerektiği konusunda bir tereddüt bulunmamaktadır (Yeşilırmak, *ICC Tahkim Kuralları*, 61).

⁹⁰ Mutlak (salt) çoğunluk, oylamaya katılanların yarısından fazlasıyla elde edilen çoğunluk demektir. Bir başka deyişle mutlak (salt) çoğunluk, yarıdan bir fazla demek değildir. Şu halde Merkez’de yönetim kurulu üye sayısı 7 (yedi) olduğu-

c. Yönetim Kurulu'nun Görev ve Yetkileri (Tüzük m. 14)

Yönetim Kurulu'nun görev ve yetkileri⁹¹ aşağıdaki gibidir:

- İdari masraflar ve hakem ücretlerinin belirlenmesi dâhil olmak üzere, İİT Tahkim Kurallarının hazırlanması, kabul edilmesi ve değiştirilmesi,
- Mütevelli Heyetinin onayına sunulmak üzere Tüzük'te değişiklik yapılması,
- Diğer tüm uyuşmazlık çözüm kurallarının hazırlanması, kabul edilmesi ve değiştirilmesi,
- Mütevelli Heyeti'nin onayına sunulmak üzere Merkezin yıllık bütçesinin hazırlanması,
- Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcısı ve Merkezin diğer çalışanlarının atanması ve görevden alınması,
- Uluslararası Tahkim Divanının Başkanı, Başkan Yardımcısı ve üyelerinin atanması ve görevden alınması,
- Genel Sekreterin teklifi üzerine, nitelikli hakem listesinin belirlenmesi ve ayrıca bu listenin gözden geçirilmesi ve değiştirilmesi,
- Bağlayıcı belge ve sözleşmelerin imzalanması için (Genel Sekreterinkine ek olarak) imza yetkililerinin belirlenmesi,
- Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcısı ve diğer çalışanların maaş ve ödeneklerinin belirlenmesi,
- Mütevelli Heyetinin toplantı gündeminin hazırlanması,
- Merkezin daha iyi yönetimi için gerekli olan veya işbu Tüzük ve Mütevelli Heyeti tarafından kendisine yönlendirilen başka herhangi bir konu hakkında kararların alınması,

---

na göre, 4 kişi ile karar alması söz konusudur. Tüzüğe göre, toplantı yeter sayısı ise 5 (beş) olarak (kanaatimizce bu sayı, yarıdan bir fazlayı ifade eder) düzenlenmiştir. Sonuçta kanaatimizce İİT Tahkim Tüzüğüne göre 7 üyeden 5'i ile toplanılacak, 7 üyenin 4 tanesi ile karar verilebilecektir. Ayrıca TBB Tahkim Merkezi Yönergesi, m. 7, II- c' de, "Tahkim Yürütme Kurulu'nun oyçokluğu ile karar verebileceği" belirtilmiştir.

⁹¹ Bkz. ve karşı. TBB Tahkim Merkezi Yönergesi, m. 7.

- Genel Sekreterin tavsiyeleri üzerine Sekretarya teşkilat yapısının belirlenmesi,
- Genel Sekreterin tavsiyeleri üzerine Merkezin mali ve yönetsel politika ve usullerinin onaylanması,
- Genel Sekreterin tavsiyeleri üzerine Merkezin yetki matrisinin onaylanması,
- İşbu Tüzük tarafından kendisine verilen diğer görevlerin ifası.

3. Sekretarya ve Sekretaryanın Görevleri (Tüzük m. 15-16)

a. Sekretarya (Tüzük m. 15)

Sekretarya, daimi olarak Merkez Genel Merkezinde bulunur ve Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcısı ve yeterli sayıda çalışandan oluşur. Genel Sekreter ve Yardımcısı, Yönetim Kurulu tarafından uluslararası tahkim alanında *10 yıllık deneyim ve bilgi sahibi yüksek nitelikli hukukçular* arasından atanır. Burada belirtilen *“10 yıllık deneyim ve bilgi sahibi yüksek nitelikli hukukçular”* terimi objektif bir kriter getirmemektedir. Bunun yerine *“hukuk fakültesi mezunu olmak”* ve *“tahkim alanında yüksek lisans veya doktora yapmış olmak”* ve *“10 yıl süreyle hakemlik yapmak”* gibi bir şart getirilmesi daha isabetli olurdu.⁹²

b. Sekretaryanın Görevleri (Tüzük m. 16)

Sekretarya, görevlerini Yönetim Kurulu kararlarına, Tüzüğe ve Kurallara uygun şekilde ifa eder. Genel Sekreter, Merkezin günlük işleyişinden sorumludur. Tüzük, Kurallar ve Yönetim Kurulu tarafından kendisine verilen görevler uyarınca, Sekretaryanın işlev ve görevlerini yürütür. Genel Sekreter, aynı zamanda Merkezin etkili şekilde çalışmasına yönelik sorumluluğu da üstlenir.

---

⁹² Bkz. İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (İTOTAM) Tahkim Kuralları'nın 2 inci maddesinde sekreterlik, *“İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi ve tahkim divanının sekreterlik hizmetlerinin yürütüldüğü birim”* olarak tanımlanmıştır. Aynı tanım için bkz. İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Tahkim Divanı ve Sekreterliğinin Yapısı ve Çalışma Usulleri Hakkında İç Yönetmelik (kısaca İTOTAM İç Yönetmeliği), m. 2- e.

4. Uluslararası Tahkim Divanı (Tüzük m. 17-20)

a. Uluslararası Tahkim Divanı (Tüzük m. 17)

Uluslararası Tahkim Divanı,⁹³ ticaret ve yatırım uyuşmazlıklarının Kurullarda belirlendiği şekilde çözüme kavuşturulmasını sağlar. Uluslararası Tahkim Divanının kendisi uyuşmazlığı çözmez;⁹⁴ Kurulların uygulanmasının idaresinden ve uyuşmazlıkların çözümünün yönetiminden sorumludur.

Görüldüğü gibi, Tüzüğün 17 inci maddesinde “*ticaret ve yatırım uyuşmazlıklarının*” çözümlenmesinden söz edilmiş, böylece Uluslararası Tahkim Divanının görevinin kapsamı geniş tutulmuştur.⁹⁵ Ayrıca her ne kadar İİT Tahkim Merkezi’nin adında “İşbirliği Teşkilatı” ibaresi var ise de, uyuşmazlığın taraflarının veya işin yapıldığı ya da hizmetin verildiği yerin İİT’na üye olan ülkelerde gerçekleşmesi aranmamıştır. Bir başka ifadeyle İİT üyesi olmayan devletlerin vandaşları olan gerçek veya tüzel kişiler de Tahkim Merkezine başvurabileceklerdir (Tüzük, m. 4-a).

b. Uluslararası Tahkim Divanının Oluşumu (Tüzük m. 18)

Uluslararası Tahkim Divanı, 4 (dört) yıllık görev süresi⁹⁶ için, *uluslararası tahkim alanında en az 10 yıllık deneyim ve bilgi sahibi olan yüksek nitelikli hukukçular* arasından Genel Sekreterin teklifi üzerine Yönetim Kurulu tarafından atanan 21 (yirmi bir) üyeden oluşur (Tüzük m. 18, I).

⁹³ Bkz. İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (İTOTAM) Tahkim Kuralları’nın 2 inci maddesinde Tahkim Divanı, “Statüsü ve çalışma usulü yönetmelikle belirlenen (EK I) İTOTAM tahkim kurallarının uygulanmasını ve uyuşmazlıkların kurallar uyarınca hakem veya hakem kurulu tarafından çözüme bağlanmasını sağlamakla görevli bağımsız kurul” olarak tanımlanmıştır. Benzer kısa bir tanım için bkz. İTOTAM İç Yönetmeliği, m. 2- a.

⁹⁴ İTOTAM İç Yönetmeliği m. 3’de de, Divanın, uyuşmazlığın çözümüne ilişkin bir yetkisinin mevcut olmadığı belirtilmiştir. Böylece Divan’ın bağımsız bir kurul olduğu vurgulanmıştır.

⁹⁵ Nitekim İTOTAM İç Yönetmeliği m. 3’de ise, Divan’ın, sadece ticari uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmakla görevli olduğu belirtilmiştir.

⁹⁶ İTOTAM İç Yönetmeliği m. 4/5’de de “*Üyelik süresi dört yıldır*” denilmiştir.

Tüzüğün 18 inci maddesinde yer alan Divan üyelerinin niteliklerine ilişkin olarak daha önce yaptığımız eleştiriler burada da söz konusudur.⁹⁷

Uluslararası Tahkim Divanının toplantıları, Uluslararası Tahkim Divanı Başkanının talep ve daveti üzerine gerçekleştirilir. Toplantı yeter sayısı en az 7 (yedi) üyedir ve toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile kararlar alınır. Uluslararası Tahkim Divanı, elektronik iletişim vasıtasıyla oturum gerçekleştirebilir ve karar alabilir (Tüzük m. 18, II).

Üyeliğin *herhangi bir sebeple* sona ermesi durumunda, görev süresinin geri kalanını tamamlaması için aynı yöntemle bir halef atanır (Tüzük m. 18, III).⁹⁸ Burada "*herhangi bir sebep*" kavramına, ölüm; ayırt etme gücünü yitirme; yüz kızartıcı suçlardan biriyle hüküm giyme; görevini yapmaya engel olacak fiziksel veya ruhsal hastalık veya çekilme (istifa) gibi sebepler örnek olarak gösterilebilir.⁹⁹

⁹⁷ İTOTAM İç Yönetmeliği m. 4/2'de ise, bu Tüzüğe göre daha objektif kriter getirilmiştir. Bu hükme göre; "Divan üyeleri, İstanbul Ticaret Odası Yönetim Kurulu tarafından belirlenerek Oda Meclisinin onayına sunulur. Asıl ve yedek üye olarak önerilecek kişilerin Borçlar Hukuku, Ticaret Hukuku, Milletlerarası Özel Hukuk, Usul Hukuku, Milli ve Milletlerarası Tahkim Hukuku alanlarında veya uygulamalarında bilgi ve deneyim sahibi olmaları gerekir". Ancak kanaatimizce İTOTAM İç Yönetmeliği m. 4/2'deki ifadede "bilgi ve deneyim sahibi olma" kriteri de çok açık değildir.

⁹⁸ İTOTAM İç Yönetmeliği m. 4/5'de ise bu durumda, yedek üyenin göreve çağrılacağı belirtilmiştir. Söz konusu hükme göre; "... Üyeliğin, ölüm; ayırt etme gücünü yitirme; yüz kızartıcı suçlardan biriyle hüküm giyme; geçerli bir özür nedeni olmaksızın art arda üç toplantıya katılmama; hakemlik görevini yapmaya engel olacak fiziksel veya ruhsal hastalık veya çekilme gibi nedenlerle boşalması halinde, divan başkanı yedek üyelerden birini göreve çağırır. Yedek üye, kalan süre için göreve devam eder. Divan başkanı durumu gecikmeksizin İTO Yönetim Kurulu'na bildirir".

⁹⁹ Benzer bir düzenleme için bkz. İTOTAM İç Yönetmeliği m. 4/5.

c. Atama (Tüzük m. 19)

Uluslararası Tahkim Divanı Başkanı ve Başkan Yardımcısı, Uluslararası Tahkim Divanı üyeleri arasından Yönetim Kurulu tarafından atanır.

d. Çıkar Çatışması (Tüzük m. 20)

Uluslararası Tahkim Divanı üyelerinin Merkeze yönlendirilen dosyalarda hakem, danışman, müşavir veya uzman olarak atanması durumunda, söz konusu dosya üzerinde çalışmaya devam ederken Uluslararası Tahkim Divanı oturumlarına ve karar alma sürecine katılamaz (Tüzük m. 20).

Burada Divan üyelerinin aynı zamanda Merkez nezdinde özellikle hakemlik yapması tarafsızlığını zedeleyebilir. Bu nedenle söz konusu hüküm eleştirilebilir.

G. İİT Tahkim Merkezinde Hakem Listesi (Tüzük m. 21)

Uluslararası ticaret ve tahkim kanunları ve teamüllerine yeterince aşına olan hukukçu, iş insanı ve diğer tanınmış ve bilgili kişiler arasından, Yönetim Kurulunun onayına sunulmak üzere, Genel Sekreter tarafından bir nitelikli hakem listesi hazırlanabilir (Tüzük m. 21, I).

Genel Sekreter, herhangi bir zamanda, Yönetim Kurulundan nitelikli hakem listesini gözden geçirmesini talep edebilir (Tüzük m. 21, II).

Yönetim Kurulu, isimlerinin Hakem Listesinde yer alması için adayların sahip olması gereken kriterleri İç Yönetmelik'te belirler (Tüzük m. 21, III).¹⁰⁰

Uyuşmazlık Tarafları, Kurallar uyarınca, ismi hakem listesinde olmayan bir hakemi, yine de hakem olarak atayabilir (Tüzük m. 21, IV).

Tüzüğün 21 inci maddesi bakımından özellikle bir hususa dikkat çekmek gerekir ki, Tüzüğün 21 inci maddesinin 4 üncü fıkrası gereğince, hakem listesi dışından da hakem atanması mümkündür. Böylece listede yer alan kişiler arasından hakem seçilmesini zorunlu kılan "kapalı liste usulü" (*closed list*) İİT Tahkim Merkezi bakımın-

¹⁰⁰ İTOTAM İç Yönetmeliği m. 8'de ise, hakem olabilmek için gerekli şartlar, tacir sıfatı bulunan ve bulunmayan hakemler bakımından ayrı ayrı düzenlenmiştir.

dan kabul edilmemiş; böylece listede adı bulunmayan bir hakemin de seçilme yetkisi tanınmıştır.¹⁰¹

H. Tüzükteki Nihai Hükümler (Tüzük m. 22-26)

1. Değişiklikler (Tüzük m. 22)

Tüzük; ancak Mütevelli Heyetinin en az 9 üyesinin onayıyla değiştirilebilir (Tüzük m. 22, I).

İşbu Tüzüğün 5 inci ve 8 inci maddeleri değiştirilemez (Tüzük m. 22, II).¹⁰²

Yukarıda da belirtildiği üzere, Tüzüğün “Değişiklikler” başlıklı 22 inci maddesinin 1 inci fıkrasındaki “İİT Tahkim Merkezinin Genel merkeziyle” ile ilgili 5 inci maddenin değiştirilememesine ilişkin düzenleme, ev sahibi ülkenin Türkiye olması nedeniyle, isabetli olmuştur. Buna karşılık, “Merkezin Gelir Kaynaklarını” düzenleyen m. 8’de öngörülen gelir kaynakları, zamana göre değişebileceğinden, bu hükmün değiştirilemeyeceğine ilişkin düzenleme isabetli olmamıştır. Bu nedenle, m. 8’deki “Merkezin Gelir Kaynakları” kısmına, merkezin amacına uygun “diğer gelirler” ifadesinin ilave edilmesinin mali açıdan hareket kolaylığı sağlayacağı kanaatindeyiz.

2. Muafiyet (Tüzük m. 23)

Yönetim Kurulu ve Uluslararası Tahkim Divanı Üyeleri, Genel Sekreter ve Sekretarya çalışanları görev ve yetkileri kapsamında aldıkları kararlardan sorumlu değildir (Tüzük, m. 23).

Bu hüküm çerçevesinde Divan’ın tahkim yargılamasına ilişkin görevleri idari nitelikte olduğu için, sorumluluğun sınırlandırılması genel olarak kabul görmektedir.¹⁰³ Buna karşılık, Yönetim Kurulu ve Uluslararası Tahkim Divanı Üyeleri, Genel Sekreter ve Sekretarya çalışanlarının sorumsuzluğu için bu görevlilerin işlerinin “görev ve yetkileri kapsamında olmaları gerekecektir. Zira Tüzüğün 23 üncü maddesinde “görev ve yetkileri kapsamında” yapılan işlerden söz

¹⁰¹ Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 303.

¹⁰² Bkz. yuk. C-3, a; C-6 başlıklarında yer alan açıklamalar.

¹⁰³ ICC (MTO) Tahkim ve Arabuluculuk Kuralları bakımından aynı yönde bkz. Yeşilirmak, *ICC Tahkim Kuralları*, 20.

edilmiştir. Böylece, mesela trafik kazası yapan veya ev kirasını ödemeyen personelin özel hukuktan kaynaklanan kanuni sorumluluğunun devam edeceği kuşkusuzdur.¹⁰⁴ Ayrıca kanaatimizce söz konusu görevlilerin sorumluluğunun tespitinde, bu kişilerin eylemleri ya da kusurlarından dolayı kasten veya ağır ihmalle zarar verme durumlarında özel hukuktan kaynaklanan sorumluluklarının bulunduğunu kabul etmek, hakkaniyete daha uygun görülmektedir.¹⁰⁵

Son olarak şu hususu belirtmek gerekir ki, söz konusu sorumsuzluk, ceza hukuku bakımından sorumsuzluk sonucunu doğurmayacaktır. Mesela, bir çalışanın aldığı rüşvet karşılığında dosyada yer alan bir belgeyi veya delili yok etmesi durumunda, bu eylemin TCK ve ilgili mevzuat çerçevesindeki suç ya da kabahat tipine girmesi şartıyla sorumlulukları söz konusu olabilecektir.¹⁰⁶

3. Çalışma Dilleri (Tüzük m. 24)

Merkez ile ilgili belgeler için referans dili ile Merkezin çalışma dili İngilizce'dir.¹⁰⁷ İngilizce'nin yanında, Arapça ve Fransızcanın kullanımı her zaman tercih edilebilir. Ancak ev sahibi devlet (Türkiye Cumhuriyeti Devleti), gerektiğinde herhangi başka bir dil/diller için eşzamanlı çeviri sağlayabilir. Bu kapsamda tahkim merkezinin

¹⁰⁴ Benzer şekilde bkz. Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 302.

¹⁰⁵ Benzer bir düzenleme, İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (İTOTAM) Tahkim Kuralları'nın 46 ıncı maddesinde yer almaktadır. Bu hükme göre; "*Hakemler, divan ve üyeleri, sekreterlik çalışanları tahkim yargılamasındaki eylemleri ya da kusurlarından dolayı -kasten veya ağır ihmalle zarar verme hali hariç- sorumlu tutulamazlar*". Aynı şekilde 2017 tarihli ICC (MTO) Tahkim ve Arabuluculuk Kurallarının 41 inci maddesinde; "*Sorumluluk sınırlamasının uygulanacak hukukta yasaklanmış olması dışında, hakemler, hakem kurulu tarafından görevlendirilen herhangi bir kişi, acil durum hakemi, Divan üyeleri, MTO ve çalışanları, MTO Milli Komiteleri ve Grupları ve onların çalışanları ile temsilcileri, tahkim ile ilgili herhangi bir eylem veya ihmalleri sebebiyle herhangi bir kişiye karşı sorumlu olmazlar*" hükmü yer almaktadır.

¹⁰⁶ Ekşi, "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim," 302.

¹⁰⁷ İİT Tahkim Tüzüğündeki (m. 24) "*çalışma dili*" kavramı, Merkez'de kullanılacak çalışma dilidir. Yoksa tahkim dili değildir. Zira tahkim dili, tahkim yargılamasının hangi dilde yapılacağını belirten bir kavramdır. Ayrıca tahkim dili, hakemlerin seçiminde de önem taşımaktadır. Örneğin İngilizce veya Arapça yazışmaların olduğu bir tahkimde Arapça ve İngilizce bilen bir hakem atanması gerekli olacaktır Ayrıca tahkim dili, yargılamayı yürütecek avukatların seçiminde de etkili olacaktır (Yeşilirmak, *ICC Tahkim Kuralları*, 28).

İstanbul'da olması nedeniyle ev sahibi ülkenin resmi dilinin (Türkçe) çalışma dilleri arasında sayılmasının ev sahibi ülkenin diğer kurumları ile tahkim merkezi arasındaki işlemlerde maliyet ve zaman tasarrufu sağlayacağı kanaatindeyiz.

4. Saklayıcı (Tüzük m. 25)

Sekretaryanın kuruluşuna kadar işbu Tüzüğün, *saklayıcılığı* TOBB tarafından üstlenilecektir (Tüzük m. 25).

Bu hükümdeki "Tüzüğün saklayıcılığından" maksat, kanaati-mizce Merkeze tevdi edilen her çeşit belgenin saklanması ve gerektiğinde arşiv tutulmasıdır. Bu nedenle, hükümde yer alan "*saklayıcılığı*" ifadesi yerine "saklanması" veya "korunması" terimleri daha isabetli olurdu.¹⁰⁸

5. Yürürlüğe Giriş (Tüzük m. 26)

İşbu Tüzük, İTSTO Genel Kurulu'nun onayıyla yürürlüğe girer (Tüzük m. 26, I).

İşbu Tüzük, İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Genel Kurulu tarafından ..... 2018'e tekabül eden Hicri 14 ..... tarihinde onaylanmıştır (Tüzük m. 26, II).

IV. İİT TAHKİM ANLAŞMASINDA MERKEZ ÇALIŞANLARINA TANINAN MUAFİYET VE İMTİYAZLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER

Öncelikle belirtmek gerekir ki, İİT Tahkim Anlaşması'nın 3 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasına göre; "*Merkez görevlileri uluslararası görevli olarak kabul edilecektir*". Buradaki merkez görevlileri ise İİT Tahkim Anlaşması'nın "*Tanımlar*" kenar başlıklı 1 inci maddesinin (f) bendinde belirtilmiştir. Bunlar; Merkez Yönetim Kurulu üyeleri, Uluslararası Tahkim Divanı üyeleri ve Sekretarya personelidir. Bu hüküm, merkez görevlilerinin kendilerine verilen görevleri serbestçe ifa edebilmelerini sağlamak amacıyla kabul edilmiştir.¹⁰⁹ Şu halde,

¹⁰⁸ Karş HMK m. 300 (... maddenin kenar başlığı "Hükümün korunması" olup, maddede "... hüküm arşivde korunur" denilmektedir); ayrıca idari yargıda hükümün saklanması için bkz. İYUK m. 25 (maddenin kenar başlığı, kararların saklanması ve tebliği").

¹⁰⁹ Bkz. İİT Tahkim Anlaşması, m. 5/1: "Merkez görevlilerine tanınan muafiyet ve imtiyazlar şahsi ve bireysel nitelik taşımayıp, Merkez tarafından kendilerine ve-

Merkez görevlileri dışında, İİT bünyesinde yapılacak tahkim yargılamalarında görev yapan hakemlerin yanısıra, avukatlar, bilirkişiler ve uzmanlar uluslararası statüye sahip değildirlir.¹¹⁰

İİT Tahkim Anlaşması'nın 4 üncü maddesi ise, muafiyetler ve imtiyazlara ilişkin genel hükümlere ilişkindir. Bu hükme (İİT Tahkim Anlaşması, m. 4) göre;

“(1) Bu Anlaşma uyarınca, ev sahibi ülke vatandaşı olmayan veya ev sahibi ülkede daimi mukim olmayan Merkez görevlileri ile ilgili olarak;

a) Merkez tarafından ödenen maaşlar, ücretler, huzur hakları ve ikramiyeler vergiden muaftır.

b) Ev sahibi ülkede ilk kez göreve başladıktan sonra 6 ay içinde ithal edilen ev eşyaları ve kişisel eşyalar; ev sahibi ülkede göreve başladıktan sonra aile başına ithal edilen ya da satın alınan bir adet taşıt araç gümrük vergileri ile doğrudan ve dolaylı tüm vergilerden muaftır.¹¹¹

(2) Ev sahibi ülkenin yetkili makamları, ev sahibi ülke vatandaşı olmayan veya ev sahibi ülkede daimi mukim olmayan Merkez görevlilerinin;

---

rilen görevlerin serbestçe ifasını güvence altına almak amacını taşımaktadır”. “ Ayrıca bkz. “Anlaşma’yla Merkez’in ve Merkez görevlilerinin ülkemizdeki statülerinin düzenlendiği, Merkez’in özel hukuka tabi tüzel kişiliği haiz olacağı, Merkez görevlilerinin uluslararası görevli olarak kabul edileceği ve kendilerine verilen görevleri serbestçe ifa edebilmelerini teminen ikamet izni, vergi gibi alanlarda bazı imtiyaz ve muafiyetlerden yararlanabilecekleri ...” (TBMM, Yasama Dönemi: 27, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 160; Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop’un Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi’nin Türkiye’de Kurulması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Teklifi (2/2503) ve Dışişleri Komisyonu Raporu; bkz. erişim tarihi: Mart 5, 2020, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/sirasayi_sd.sorgu_baslangic.

¹¹⁰ Bkz. Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 295. Bu hususta doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, her ne kadar diplomatik statü tanınması tahkimin ruhuna aykırı olsa da, yatırımcılarla İİT üyesi ülkeler arasındaki uyumsuzluklara ilişkin tahkim tecrübesinin, diplomatik statünün tanınmasını zorunlu kılmış olabilir (Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 295).

¹¹¹ Bu hüküm, İİT Tahkim Merkezi çalışanlarının uluslararası görevli kabul edilmesinin bir sonucudur. Bu hususun da Tahkim Merkezi’nin İİT üyesi devletlerin tahkümü altında bir merkez olduğu yönünde eleştirilerin yapılmasına sebep olacak nitelikte olduğu belirtilmektedir (Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 296).

- (a) ev sahibi ülke kanunları çerçevesindeki eşleri,
- (b) reşit olmayan çocukları,
- (c) 25 yaşın altında, ev sahibi ülke tarafından tanınan bir üniversite veya yüksek öğrenim kurumuna kayıtlı evli olmayan çocukları,
- (d) bakmakla yükümlü olunan ebeveynleri ile
- (e) bakmakla yükümlü olunan, zihinsel veya bedensel engelli diğer aile üyeleri

için ikamet izni kolaylığı sağlayacaktır. Merkez görevlilerinin aile bireyleri, ev sahibi ülkede istihdam edilmeleri veya gelir getirici faaliyette bulunmaları halinde muafiyet ve imtiyazlardan faydalanamayacaktır.

(3) Merkezin ve onun varlıklarının, Tüzükte düzenlenen Merkezin amaçlarını gerçekleştirmesi kapsamında sağlayacağı mal ve hizmetlerden elde edeceği gelirleri, malları, faaliyetleri ve işlemleri, motorlu taşıtlar vergisi, damga vergisi, harçlar, katma değer vergisi, özel tüketim vergisi dâhil dolaylı ve doğrudan tüm vergilerden muaftır.

(4) Merkez, resmi kullanımı için ithal veya ihraç edeceği mal ve hizmetlere ilişkin olarak gümrük vergisi, diğer vergiler veya harçlar ile benzeri mali yükümlülüklerden muaftır.

(5) Bu muafiyet kapsamında ithal edilen veya satın alınan mallar ev sahibi ülkede ilgili vergi ve harçlar ödenmeksizin satılamaz, devredilemez, kiralanamaz veya başka bir şekilde elden çıkarılamaz. Bu muafiyet kapsamında ithal edilen veya satın alınan malların elden çıkarılması ancak ev sahibi ülkenin izniyle mümkündür.

(6) Taşınır ve taşınmazların satış işlemleriyle ilgili olarak, Merkeze herhangi bir vergi muafiyeti uygulanmaz.

(7) Merkez, görevlileri ile yapacağı sözleşmelerde ve amaçlarını gerçekleştirmesi kapsamında temin edeceği veya sunacağı mal ve hizmetler ile ilgili iş ve işlemlerde dövizle sözleşme yapılmasına ilişkin kısıtlamalara tabi değildir.

(8) Merkez, ev sahibi ülke yasalarına ve Merkezin amaçlarına uygun olmak kaydıyla, herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın, fonlara, nakde veya her türlü ticari senede sahip olarak bunları kullanabilir ve

her türlü para biriminde hesap bulundurup işletebilir ve sahip olduğu herhangi bir para birimini dilediği başka para birimine çevirebilir.

(9) Merkez, amaçlarının gerçekleştirilmesi çerçevesinde; ev sahibi ülkeden ve/veya bir başka ülkeden hizmet aldığı şahıslara /şahıslardan fon veya döviz göndermekte/almakta serbesttir.

(10) Merkezde görevli ev sahibi ülke vatandaşları veya ev sahibi ülke vatandaşı olmamakla birlikte, ev sahibi ülkede daimi mukim olan yerel personel iş ve sosyal güvenlik mevzuatı bakımından ev sahibi ülke hukukuna tabidir. Bu hususlarda bir anlaşmazlık çıkması durumunda, ev sahibi ülke mahkemeleri yetkili olacaktır”.

Bu madde çerçevesinde aşağıdaki hususlara değinmek mümkündür:

► Öncelikle İİT Tahkim Anlaşması'nın 4-1 (a) maddesi gereğince, ev sahibi ülke vatandaşı olmayan veya ev sahibi ülkede daimi mukim olmayan Merkez görevlilerine Merkez tarafından ödenen maaşlar, ücretler, huzur hakları ve ikramiyelerin vergiden muaf olması, Merkez çalışanları arasında ayrımcılığa yol açacak nitelikte olduğu için eleştirilmekte; ancak muafiyete ilişkin bu hükmün Merkeze tanınan diplomatik statünün bir sonucu olduğu da belirtilmektedir.¹¹²

► İİT Tahkim Merkezi'nin görevlilerine tanınan İİT Tahkim Anlaşması, m. 4-1 (b)'de düzenlenen imtiyazların, görevlilerin ailelerini de kapsamaması da eleştirilmekte, Merkez'de istihdam edilecek kişilerin aile bireylerine ikamet ve çalışma izinleri konularında kolaylık sağlanmasının yerinde olmasına karşılık; vergi muafiyetinin sağlanmasının yerinde olmadığı bir yazar tarafından ifade edilmektedir. Çünkü yazara göre, elçilik veya konsolosluk mensupları ile uluslararası kuruluşlarda çalışanlara milletlerarası anlaşmalarla tanınan vergi muafiyeti karşılıklılık (mütekabiliyet) esasına dayanmaktadır.¹¹³

¹¹² Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 295. Benzer bir düzenleme ise ICSID m. 24'de mevcuttur.

¹¹³ Ayrıca bu düzenlemenin Türkiye'nin verdiği tek taraflı bir taviz olduğuna ilişkin görüş için bkz. Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 297.

Kanaatimizce Merkez’de istihdam edilecek kişiler ve aile bireylerine birlikte vergi muafiyetinin tanınmasının, Merkezin diğer ülkelerde mevzuat gereği şube açması durumunda şube çalışanları ile aileleri için de vergi muafiyetinin geçerli olacağı göz önünde bulundurulursa, karşılıklılık (mütekabiliyet) ilkesinin ihlal edilmeyeceği sonucuna varılabilecektir.

V. İİT TAHKİM ANLAŞMASINDA MERKEZİN GELİR KAYNAKLARINA İLİŞKİN DÜZENLEME

İİT Tahkim Anlaşması’nın 6 ncı maddesine göre; “(1) Bu Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Merkez organlarının faaliyete geçmesine kadar geçecek süre içindeki kuruluş işlemleri ve Sekretarya hizmetleri Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından yürütülür. (2) Merkezin kuruluş masrafları TOBB tarafından, faaliyete geçmesinin ardından Merkezin gelirlerinin giderlerini karşılayamadığı hallerde oluşacak fark ise azami 10 yıl süreyle ev sahibi ülke tarafından karşılanır”.

Bir görüşe göre, Türkiye’nin ekonomik krizden geçtiği bir ortamda, Türkiye’de planlanan İİT Tahkim Merkezi’nin giderlerinin 10 yıl süreyle ev sahibi ülke (Türkiye) tarafından karşılanacak olması isabetli olmayıp, bu masrafların İTSTO ve üyelerince karşılanması gerekir.¹¹⁴ Ancak biz bu aşamada, ülkemizde tahkim alanındaki uluslararası kuruluşların sayısının artırılması ve Türkiye’nin tahkim konusunda cazibe merkezi haline getirilmesi amaçlandığından, uzun vadede, ülkemiz ekonomisi bakımından olumlu katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

¹¹⁴ Ekşi, “İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim,” 301-302.

VI. İİT TAHKİM MERKEZİ TÜZÜĞÜNE İLİŞKİN BAZI DEĞERLENDİRMELER VE ÖNERİLER

1- Öncelikle şu hususu vurgulamak gerekir ki, İİT Tahkim Merkezi Tüzüğüne ana hatlarıyla bakıldığında, İİT Tahkim Merkezi'nin adeta idari hizmet sunan bir Merkez olarak öngörüldüğü, Tüzükte, Merkezin faaliyetlerinin, gelir kaynaklarının yanısıra, Merkezin organlarının ve hakem listesinin düzenlendiği ve ayrıca Uluslararası Tahkim Divanı'na (Tüzük m. 17- 20) yer verildiği görülmektedir. Şu halde Tüzükte tahkim yargılamasına ilişkin olarak ilke ve kuralların belirlenmesi, rekabet halinde olacağı diğer tahkim merkezleri ile mevzuat eşdeğerliği açısından oldukça önemlidir.

2- İİT Tahkim Tüzüğünde "on line" tahkim konusuna¹¹⁵ doğrudan değinilmemiş olmakla birlikte, Tüzüğün 18 inci maddesinin 2 inci fıkrasında; "*Uluslararası Tahkim Divanının toplantıları, Uluslararası Tahkim Divanı Başkanının talep ve daveti üzerine gerçekleştirilir. Toplantı yeter sayısı en az 7 (yedi) üyedir ve toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile kararlar alınır. Uluslararası Tahkim Divanı, elektronik iletişim vasıtasıyla oturum gerçekleştirebilir ve karar alabilir* (Tüzük m. 18, II)" şeklinde bir hüküm öngörülmüştür.

Bununla birlikte böyle bir hüküm öngörülmemiş olmasaydı bile, tahkimde irade serbestisi gereği, tarafların, aralarında görülecek olan uyuşmazlığın on-line tahkim usulü ile görülmesine bir engel olmadığı söylenebilir.¹¹⁶ Ayrıca Tüzük'te tarafların, İİT Tahkim Merkezine başvuruyu "on line" yapabileceğine ilişkin bir düzenlemenin tahkim yoluna başvuru ve sürecin tamamlanmasında usul ekonomisi ilkesine (az masraf ve makul süre) hizmet edeceği kanaatinde-

¹¹⁵ Bkz. Sami Kallel, "Online Arbitration," *Journal of International Arbitration* 25, no. 3 (2008): 345-353. Uyuşmazlıkların genel olarak on-line çözümü için ayrıca bkz. M. Scott Donahey, "Current Developments in Online Dispute Resolution," *Journal of International Arbitration* 6, no. 4 (1999): 15-1, 30; M. Scott Dohaney, "Dispute Resolution in Cyberspace," *Journal of International Arbitration* 15, no. 4 (1998): 127-168.

¹¹⁶ Benzer şekilde bkz. Görkem Çakır ve Erdiç Dalar, "İnternet Ortamında Gerçekleştirilen Hakem Yargılaması "Online Tahkim"" *Articleletter* 223-236, erişim tarihi: Mart 26, 2020, https://www.goksusafiisik.av.tr/Articleletter/2018_Summer/GSI_Articleletter_2018_Summer_Article13.pdf.

yiz.¹¹⁷ Bu anlamda özellikle ülkemizde İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Çevrimiçi Duruşma Usul ve Esaslarının¹¹⁸ kabul edilmesi, önemli bir gelişme olarak kabul edilebilir.

3- İTT Tahkim Tüzüğünde hakemlerce geçici hukuki korumalar konusunda karar verebilmesine ilişkin bir düzenleme olmaması da eksiklik olarak değerlendirilebilir ve bu durum eleştiri konusu yapılabilir. Bu konuda gerek iç hukukumuzda HMK m. 414, gerekse MTK m. 6'da yer alan düzenlemeler, hakem/hakem kurulunun geçici hukuki koruma (ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz) yetkisi¹¹⁹ bakımından hüküm getirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu konuda İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Tahkim Kurallarının 31 inci maddesinde "Geçici Hukuki Koruma Önlemleri" açıkça düzenlenmiştir. Bu hükme göre (ISTAC Tahkim Kuralları m. 31);

"1. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, Tek Hakem veya Hakem Kurulu'nun göreve başlamasının beklenemeyeceği ölçüde acil bir durumun varlığı halinde, geçici hukuki korumaya ihtiyaç duyan taraf, İstanbul Tahkim Merkezi Acil Durum Hakemi Kuralları uyarınca Sekreteryaya başvurabilir.

¹¹⁷ Buna karşılık taraflar, İber yarımadası ve Amerika kıtasında Latin kimliği bulunan devletleri (Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Ekvator, El Salvador, İspanya, Guetemala, Porto Riko, Honduras, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Portekiz, Dominik Cumhuriyeti, Uruguay, Venezuela) bünyesinde bulunan bir tahkim merkezi niteliğinde olan İberoamerikan Tahkim Merkezi'ne (kısaca CIAR) başvurunun "on line" yapabileceği belirtilmiştir (İberoamerikan Tahkim Merkezi Yönetmeliği, m. 44; Yönetmelik için bkz. http://centroiberoamericanodearbitraje.org/wp-content/uploads/2015/09/REGLAMENTO_DE_ARBITRAJE_CIAR_es.pdf) erişim tarihi: Mart 26, 2020. Ayrıca Dubai Tahkim merkezi İTT'na üye olan devletler içerisinde en fazla tercih edilen merkezlerden birisi olmasına rağmen, on line iletişime ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. (Bkz. erişim tarihi: Mart 26, 2020, <http://www.diac.ae/idiyas/resource/StatuteRules2019ENG.pdf>). Bkz. diac dubai international arbitration center (Dubai Uluslararası Tahkim Merkezi'nin Statüsü Kuralları-Tüzük). Konuya ilişkin Yönetmelik için bkz. erişim tarihi: Mart 26, 2020, <http://www.diac.ae/idiyas/rules/>).

¹¹⁸ Bkz. erişim tarihi: Mart 26, 2020, <https://istac.org.tr/uyusmazlik-cozumu/tahkim/istac-cevrimici-durusma-usul-ve-esaslari/>.

¹¹⁹ Bkz. İlyas Aslan, "Milletlerarası Ticari Tahkimde Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi," *TAAD* 7, no. 27 (2016), 713-722.

2. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça Tek Hakem veya Hakem Kurulu, taraflardan birinin talebi üzerine uygun gördüğü geçici hukuki koruma önlemine karar verebilir.

3. Tek Hakem veya Hakem Kurulu, geçici hukuki koruma kararı verilmesini uygun bir teminat verilmesine bağlı kılabilir.

4. Dosyanın Tek Hakem veya Hakem Kurulu'na havalesinden önce veya sonra taraflar, mahkemeden de geçici hukuki koruma talebinde bulunabilir. Bu durum, tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmez; tahkim anlaşmasından feragat anlamı taşımaz ve Tek Hakem veya Hakem Kurulu'nun sahip olduğu yetkileri etkilemez".

Görüldüğü gibi, İİT Tahkim Tüzüğünde bu konuda bir hüküm bulunmadığı gibi, Tüzükte acil durum hakemi kuralları da mevcut değildir.¹²⁰ Şu halde bu hususta nasıl hareket edileceği konusu belirsizlik arz etmektedir. Bu durumda uyuşmazlığın taraflarının geçici hukuki koruma kararı verme konusunda hakem veya hakem kuruluna yetki verebilmelerine yönelik anlaşma yapmalarına imkân tanımak gerekecektir. Ayrıca, İİT Tahkim Tüzüğü'nün 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrası gereğince, Merkez ile ilgili hazırlanacak olan İç Yönetmeliğin bir an önce hazırlanması ve hiç olmazsa burada Tüzükte bulunmayan hükümlerin yer alması mümkün olabilecektir. Zira iç yönetmelikte düzenleme olmasının Tüzüğün tamamlayıcı işlevi yerine getirme özelliği ile örtüşeceği kanaatindeyiz.

4- İTT Tahkim Tüzüğünde tahkim yargılamasına ilişkin olarak ilkeler ve kuralların belirlenmediğini daha önce belirtmiştik. Tüzükte de HMK m. 423'de öngörülen eşitlik¹²¹ ve hukuki dinlenilme gibi ilke-

¹²⁰ 2017 tarihli ICC (MTO) Tahkim ve Arabuluculuk Kurallarındaki geçici hukuki korumalar hakkında bkz. Yeşilırmak, *ICC Tahkim Kuralları*, 146-148. Ayrıca bkz. ve karşı. İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (İTOTAM) Tahkim Kuralları, m. 30; TBB Tahkim Merkezi Yönergesi (YK/12.07.2019/2019-875 K), m. 29; İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Tahkim Kuralları m. 31.

¹²¹ Eşitliği bozan kanun hükümleri ve taraf iradeleri asimetrik tahkim sözleşmesine yol açacaktır. Bu konuda bkz. Ayşegül Polat, "Asimetrik Tahkim Sözleşmelerinin Geçerliliği," *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, no. 1 (2019): 8, 36ff., <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/765205>. Asimetrik tahkim sözleşmesine karşı gidilebilecek çözüm için bkz. Mustafa Serdar Özbek, "Tahkim İlk İtirazı Üzerine Tahkim

lerin düzenlenmesi oldukça önemlidir. Bir kurumsal tahkim merkezi olarak İİT Tahkim Merkezinin tüzüğünde, hakem veya hakemlerin uyuşmazlıkları hangi usule göre çözecekleri konusunun düzenlenmemiş olması, birçok sorunu beraberinde getirecektir. Bu ise Merkezin kurumsal tahkim niteliğini zedelemektedir. Zira kurumsal tahkimde, tahkim yoluna başvuracak tarafların tahkimin işleyişine ilişkin usul ve kuralları belirlemesine gerek bulunmamakta; tahkim kurumunun önceden hazırlanmış usul kuralları söz konusu olmaktadır. Tahkimde uygulanacak kuralların önceden öngörülebilir olması, kurumsal tahkimin tercih edilme sebeplerinden belki de en önemlisidir.¹²² İşte bu eksiklik, ileride İİT Tahkim Merkezinin tercih edilebilir olmasının önünde bir engel olarak görülebilecektir.

5- Hakem Listesinde yer alacak adayların (hakemlerin) sahip olması gereken kriterlere iç yönetmelikte yer verilmesi, yatırım uyuşmazlıklarının taraflarının merkezi (İİT Tahkim Merkezini) tercih etmelerine olumlu katkı sağlayacaktır. Ayrıca bu kriterlerin belirlenmesi konusunda İç Yönetmeliğin hazırlanmasının, Merkezin faaliyetlerinin etkinliği ve verimliliği açısından olumlu katkı sağlayacağı söylenebilir. Bu düşüncemizin dayanağı olarak İİT Tahkim Tüzüğü'nün 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında "Yönetim Kurulu, isimlerinin Hakem Listesinde yer alması için adayların sahip olması gereken kriterleri İç Yönetmelik'te belirler" hükmünü gösterebiliriz.

6- İİT Tahkim Merkezinin aynı zamanda üye devletler bünyesinde bulunan uluslararası tahkim merkezleri ile de rekabet edeceği düşünüldüğünde iç yönetmelikle Çin/Pekin merkezli (CIETAC) modelinden¹²³ hareketle, "İTT bünyesindeki iştirak ve komisyonla-

Sözleşmesi Üzerinde Yapılan Mahkeme Denetimi," *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, no. 2 (2019): 241, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/909218>.

¹²² Bkz. yuk. B.

¹²³ Çin/Pekin merkezli (CIETAC) (Hong-Kong, Shanghai) tahkim merkezleri, şubeler şeklinde yapılandırılmıştır. Pilot serbest bölge, bölge ve özel idari bölge kapsamında bulunan iştirak ve işletmelerle yapılan sözleşmelerden kaynaklı uluslararası veya yabancı ile ilgili uyuşmazlıklarda tahkime başvuruda aksi belirtilmedikçe CIETAC yetkilidir (m. 2/3, 3/1,2). Bkz. January 1, 2015 tarihli China International Economic and Trade Arbitration Commission (CIETAC) Arbitration Rules, erişim tarihi: Mart 26, 2020, <http://www.cietac.org/Uploads/201904/5cc129286b1c3.pdf>;

rın taraf olduğu sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar açısından taraflarca aksi belirtilmedikçe tahkime başvuruda yetkili merkez olarak İTT Tahkim Merkezi/İstanbul kabul edilmiş sayılır” hükmü getirilebilir.

7- İTT Tahkim Merkezinde görev yapacak hakem veya hakem heyetlerinin tahkim ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri konusunda eğitilmesi ve diğer tahkim merkezleri ile rekabet edecek şekilde donanımına sahip olmalarını temin etmek amacıyla Merkez bünyesinde “Tahkim Akademisi” kurulmasını önermekteyiz.¹²⁴

8- Tüzükte öngörülme-yen Merkezin mali denetim şekli ve denetim organlarının yapısı¹²⁵ konusunda iç yönetmeliğe hüküm getirilebilir.

9- İTT Tahkim Merkezi bünyesinde yürütülen tahkim yargılamalarında verilen kararların üye devletler tarafından tanınması ve tenfizi konusunda¹²⁶ “Revision au fond” yasağı (hakem kararının esasının incelenemeyeceği) ve ihtilaf konusunda üye devlete uygulanacak yaptırım konusu tüzükte düzenlenmediğinden; iç yönetmelikte bu hususlarda hüküm konulmasının, söz konusu hakem kararlarının icra edilebilirliğine güveni ve Merkeze başvuru konusunda eğilimi artıracak kanaatindeyiz.

(Shanghai International Arbitration Center) The China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone Arbitration Rules(2015), m. 2/3, erişim tarihi: Mart 26, 2020, http://www.shiac.org/upload_files/file/2016/20160228221941_9298.pdf.

¹²⁴ Bu konuda model kanun için bkz. The New Delhi International Arbitration Centre Act, 2019, Bölüm V, m. 29, erişim tarihi: Mart 26, 2020, <http://legalaffairs.gov.in/sites/default/files/The%20New%20Delhi%20International%20Arbitration%20Centre%20Act%2C%202019.pdf>.

¹²⁵ Bu konuda model kanun için bkz, The New Delhi International Arbitration Centre Act 2019, Bölüm IV, m. 26, erişim tarihi: Mart 26, 2020, <http://legalaffairs.gov.in/sites/default/files/The%20New%20Delhi%20International%20Arbitration%20Centre%20Act%2C%202019.pdf>.

¹²⁶ Bu konuda bkz. Adnan Deynekli, “Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlar,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan 16, no. Özel Sayı (2014): 122; Musa Aygül, “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Davalarında Bazı Usul Hukuku Problemleri,” *MHB* 31, no. 2 (2011): 103.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti ile İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin (kısaca İİT Tahkim Merkezi) Türkiye'de Kurulması Hakkında Milletlerarası Antlaşmanın Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun" (7217 sayılı Kanun) 16.01.2020 tarihinde kabul edilmiş; ardından 18.01. 2020 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu Milletlerarası Anlaşma, 24 Ocak 2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı tarafından onaylanmış ve 25 Ocak 2020 tarihinde Antlaşmanın Onaylanması Hakkındaki Karar, Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. İİT Tahkim Merkezi Tüzüğü'nün ise, bu Milletlerarası Anlaşma'nın eki niteliğinde olduğu görülmektedir.

Tüzükte, İİT Tahkim Merkezinin hedefleri, Merkezin genel merkezi ve tüzel kişiliği, Merkezin faaliyet ve işlevleri, gelir kaynakları, Merkezin organları, Merkezdeki hakem listesinin yanısıra Tüzükte yer alan nihai hükümler düzenlenmiştir. Bu anlamda İİT Tahkim Merkezi Tüzüğü'nde genel itibarıyla, Merkezin idari hizmet sunan bir Merkez olarak öngörüldüğü, Tüzüğü'nün tahkim yargılamasına ilişkin olarak ilkeler ve kuralları belirlediği görülmektedir.

Ayrıca İİT Tahkim Tüzüğü'nde, taraflarca Merkeze "on-line" başvuru yapılabileceğine ilişkin bir düzenlemenin bulunmaması; hakemlerin geçici hukuki koruma kararı verebileceklerine ilişkin bir hüküm içermemesi, hakemlerin sahip olması gereken şartlara ilişkin gerekli kriterlerin belirlenmemesi ve tahkim yargılamasına ilişkin ilkelerin belirlenmemiş olması da Tüzükteki eksiklikler olarak belirtilebilir.

Bunların dışında Merkez bünyesinde "Tahkim Akademisi" kurulması, Tüzükte öngörülmeyen Merkezin mali denetim şekli ve denetim organlarının yapısı konusunda iç yönetmeliğe hüküm getirilmesi; İİT Tahkim Merkezi bünyesinde yürütülen tahkim yargılamalarında verilen kararların üye devletler tarafından tanınması ve tenfizi konusundaki yukarıda belirtilen önerimiz de bu anlamda önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, tüm bu eksikliklerine rağmen, İİT Tahkim Merkezinin, içinde Türkiye'nin de bulunduğu İslam ülkeleri arasındaki tica-

reti ve yatırımları artıracığı, herhangi bir uyuşmazlık durumunda, tarafsız, objektif, saygın bir Merkezin bulunmasının uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümü için başvuracak taraflara güven vermenin yanısıra, yatırımların artışına olumlu etki oluşturacağı ifade edilebilir. İİT Tahkim Tüzüğü'nün 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrası gereğince, Merkez ile ilgili hazırlanacak İç Yönetmeliğin yürürlüğe girmesinin ise, Merkezin işlerliği ve işlevselliğine katkı sağlayacağı kuşkusuzdur.

Hakem Değerlendirmesi	: Çift kör hakem.
Finansal Destek	: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Çıkar Çatışması	: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Etik Kurul Onayı	: Yazarlar, etik kurul onayının gerekmediğini belirtmiştir.
Yazar Katkı Oranı	: Eşit
Peer Review	: Double peer-reviewed.
Financial Support	: The authors declared that this study has received no financial support.
Conflict of Interest	: The authors have no conflict of interest to declare.
Ethics Committee Approval	: The authors stated that ethics committee approval is not required.
Contribution Rate	: Equal.

KAYNAKÇA

- Ağır, Hüseyin ve Mehmet Metin. "İslam İşbirliği Teşkilatı Ülkelerinin Kendi İçindeki Yeri." *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi* 7, no. 2 (2017): 125-137.
- Akıncı, Ziya. "Türkiye'de MTO Tahkimi." iç. *Uluslararası Tahkim Kongresi Tebliğ Kitabı*: 40-52, İstanbul: İÜHF Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, 24 Mayıs 2012.
- Al Suwaid, Mohammed R. "The Legitimacy of Arbitration as a Means of Dispute Resolution." *Managing Partner at Al Suwaidi & Company*. Erişim Tarihi: Mart 10, 2020. <https://www.alsuwaidi.ae/our-team>.
- Alangoya, H. Yavuz, M. Kâmil Yıldırım ve Nevhis Deren Yıldırım, Nevhis. *Medenî Usul Hukuku Esasları*. İstanbul: Beta, 2011.
- Alangoya, H. Yavuz. *Medeni Usul Hukukunda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1973.
- Amin, S. H. "An Islamic Approach International Commercial Arbitration." *Journal of Islamic Law* 1, no. 2 (1996): 203-236.
- Arslan, Ramazan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası. *Medeni Usul Hukuku, Ders Kitabı*. Ankara: Yetkin, 2019.
- Aslan, İlyas. "Milletlerarası Ticari Tahkimde Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi." *TAAD* 7, no. 27 (2016): 713-722.
- Atalı, Murat, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan. *Medeni Usul Hukuku, Ders Kitabı*. Ankara: Yetkin, 2018.
- Ataman Fıganmeşe, İnci. "Son On Yıl İçinde Türkiye'nin Muhatap Olduğu ICSID Davaları, Türkiye'de MTO Tahkimi." iç. *Uluslararası Tahkim Kongresi Tebliğ Kitabı*: 18-35, İstanbul: İÜHF Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, 24 Mayıs 2012.
- Ataman, Muhittin ve Ayşe Nur Gökşen. "Sembolizm ve Aktivizm Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı." *SETA Analiz*, no. 76 (2014).
- Aydemir, Fatih. *Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi*. İstanbul: On İki Levha, 2017.
- Aygül, Musa. "Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Davalarında Bazı Usul Hukuku Problemleri." *MHB* 31, no. 2 (2011): 83-121.

- Balcı, Muharrem. *İhtilafların Çözüm Yolları ve Tahkim*. İstanbul: Danışman, 1999.
- Bildişli, Fikret ve Marıttuoheti Atawula. "İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)'nin Önemi ve Bölgesel Güvenlik Sorunlarının Çözümünde İşlevsizliğinin Nedenleri." *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi (TİDSAD) / The Journal of Turk & Islam World Social Studies* 6, no. 20 (2019): 77-101.
- Birsel, M. Tevfik. "Milletlerarası Ticari Tahkim ve Türkiye." *Ege Üni. Hukuk Fak. Dergisi* 1, no. 1 (1980).
- Borba, Igor M. *Internaional Arbitration: A comparative study of the AAA and ICC rules*. Milwaukee, WI: Marquette University, 2009.
- Bozkurt, Enver, Yasin Poyraz ve Selcen Erdal. *Devletler Hukuku*. Ankara: Legem, 2018.
- Budak, Ali Cem ve Varol Karaaslan. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Adalet, 2019.
- Çakır, Görkem ve Erdinç Dalar. "İnternet Ortamında Gerçekleştirilen Hakem Yargılaması "Online Tahkim"" *Articletter PART* 13 (2018): 223-236. Erişim Tarihi: Mart 26, 2020. https://www.goksusafuisik.av.tr/Articletter/2018_Summer/GSI_Articletter_2018_Summer_Article13.pdf.
- Dağ, Mehmet. "İslam İşbirliği Teşkilatının Ekonomik ve Mali Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme." iç. *Conference: Bitlis Uluslararası Sosyo-Ekonomik Araştırmaları ve Kalkınma Kongresi (USEAK-2018)*: 237- 249, Bitlis, 2018.
- Dayınlarlı, Kemal. "Hakem Kararlarının Bozulması Sebepleri." iç. *Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'in Hâtırasına Armağan (1902-1985)*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1986.
- Dayınlarlı, Kemal. *Uncitral Kurallarına Göre Uzlaşma ve Tahkim*. Ankara: Dayınlarlı, 2012.
- Deynekli, Adnan. "Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlar." *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan* 16, no. Özel Sayı (2014): 105-122. (Basım Yılı: 2015).
- Deren Yıldırım, Nevhis. "Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri." *ABD*. 4, no. 60 (2002): 37-44.

- Doğan, Soner. "Türkiye'nin Dönem Başkanlığı ve İslam Birliği Teşkilatı." *İNSAMER*: Kasım 2016.
- Donahey, M. Scott. "Current Developments in Online Dispute Resolution." *Journal of International Arbitration* 6, no: 4 (1999): 15-30.
- Ekşi, Nuray. "İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi." *Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi (UTTDER)* 9, no. 2 (2020): 267-312.
- Engin Öztürk, M. Büşra. "Türkiye ve Dünya Ticareti İçerisinde İslam İşbirliği Teşkilatının Yeri ve Önemi." *Sakarya İktisat Dergisi* 7, no. 3 (2018): 40-53.
- Erdoğan, Celâl. *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Her Konu Hakkında Geniş Açıklama ve 2188 Yargıtay Emsal Kararı*. Ankara, 1982.
- Ertabak, Ünal. *Tahkim Sözleşmesi ile İlgili İhtilaflar*. İstanbul: Legal, 2009.
- Fouchard, Philippe, Emmanuel Gaillard, Bertthold, Goldman. *On International Commercial Arbitration*. The Hague- London- Boston: Kluwer Law International, 1999.
- Garner, Bran A. *Black's Law Dictionary*. St. Paul, Minn.: Thomson/ West, 1999.
- Gençcan, Ömer Uğur. *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu*. Ankara: Yetkin, 2013.
- Gerbay, Rémy. *The London Court of International Arbitration, Arbitration in England with chapters on Scotland and Ireland*. Edited by Lulian D.M. Lew, Harris Bor, Gregory Fullelove, Joanne Greenaway. Chapter 4. The Netherlands: Kluwer Law International BV, 2013: 51-74.
- Görgün, Şanal, Levent Börü, Barış Toraman ve Mehmet Kodakoğlu. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin, 2019.
- Huysal, Burak. *Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişlilik*. İstanbul: Vedat, 2010.
- Kalkınma Bakanlığı. *Kalkınma için Uluslararası İşbirliği, Metotlar ve Yaklaşımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: 2015.
- Kallel, Sami. "Online Arbitration." *Journal of International Arbitration* 25, no. 3 (2008): 345-353.
- Kalpsüz, Turgut. "İnşaat Sözleşmelerinde Tahkimin Genel Esasları." iç. *İnşaat Sözleşmeleri, Yönetici-İşletmeci Mühendis ve Hukukçular İçin Ortak Seminer*, Ankara, 18- 29 Mart 1996: 339-379, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2011.
- Kalpsüz, Turgut. *Türkiye'de Milletlerarası Tahkim*. Ankara: Yetkin, 2010.

- Karadaş, İzzet. *Ulusal (İç) Tahkim*. Ankara: Legal, 2013.
- Karayalçın, Yaşar. "Amerika Birleşik Devletlerinde ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinde Tahkim." *İç Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler- Tartışmalar, 29 Kasım-4 Aralık 1965*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1965.
- Kaymak, Oktay. "İslam İşbirliği Teşkilatının Yapısal Organizasyonu." ilimvemedeniyyet.com. Erişim Tarihi: Mart 10, 2020. <https://www.ilimvemedeniyyet.com/islam-isbirligi-teskilatinin-yapisal-organizasyonu.html>.
- Keser Berber, Leyla. *Uluslararası Ekonomik Tahkimde Çok Taraflı Tahkim Sorunu*. İstanbul: Alfa, 1999.
- Khoukaz, George. "Sharia Law and International Commercial Arbitration: The Need for an Intra-Islamic Arbitral Institution." *Journal Of Dispute Resolution (J. Disp. Resol.)*, no. 1 (2017): 181-196.
- Konuralp, Cengiz Serhat. *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim. Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul: İÜSBE, 2011.
- Koral, Rabi. "İç Hukukumuzda Tahkim." *İÜHFM XIII*, no. 3 (1947): 1038-1081.
- Kumtepe, Yusuf ve Riccardo, Loschi. "Investment Dispute Settlement Body of the Organisation of Islamic Cooperation: A Dead End for Claims under the OIC Investment Agreement?" December 29, 2019.
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. VI*. İstanbul: Demir, 2001.
- Küçükgüngör, Erkan. "Roma Hukukunda Tahkim (Compromissum)." *BATİDER XIX*, no. 3, (1988): 137-150.
- Lew, Julian D. M. *Applicable Law in International Commercial Arbitration, A Study in Commercial Arbitration Awards*. New York: Oceana Publications, 1978.
- Meade, Robert E. "Arbitration Overview: The AAA's Role in Domestic and International Arbitration." *Journal of International Arbitration* (1984): 263-271.
- Müller, Eva. "How Do International Institutions Select Arbitrators? Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce (SCC Institute)." *Journal of International Arbitration* 17, no. 3 (2000): 157-161.
- Netherlands Arbitration Institute. *Mediation Rules in force as from 1 March 2009*. Rotterdam, 2009.

- Nomer, Ergin, Nuray Ekşi ve Günseli Öztekin Gelgel. *Milletlerarası Tahkim Hukuku, C. I*. İstanbul: Beta, 2013.
- Özbay, İbrahim. "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri." *EÜHFD* X, no. 3-4 (2006): 459-475.
- Özbay, İbrahim ve Erdem Murat. "Bir Kurumsal Tahkim Merkezi Örneği: İberoamerikan Tahkim Merkezi." *TAAD* 11, no. 42, (2020): 449-469.
- Özbay, İbrahim ve Yavuz Korucu. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim (HMK m. 407-444)*. Ankara: Adalet, 2016.
- Özbek, Mustafa Serdar. *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, C. 1*. Ankara: Yetkin, 2016.
- Özbek, Mustafa Serdar. "Tahkim İlk İtirazı Üzerine Tahkim Sözleşmesi Üzerinde Yapılan Mahkeme Denetimi." *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, no. 2 (2019): 179- 253.
- Özcan, Erkan. *Sigorta Tahkim Komisyonu Nezdinde Tahkim Uygulaması*. Ankara: Seçkin, 2014.
- Özdemir Kocasakal, Hatice. *Elektronik Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti*. İstanbul: Vedat, 2003.
- Özkan, Mehmet. *İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) Sorular ve sorunlar, IGMG Perspektive*, Kasım 2007. http://www.igmg.org/fileadmin/pdf/perspektif/perspektif_2007-11.pdf.
- Öztürk, Burcu. *The Role of Religion in International Relations: The Case of The Relations Between Turkey and Organisation of Islamic Cooperation (OİC)*. Ankara: Middle East Technical University, 2013.
- Pekcanitez, Hakan, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes. *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*. İstanbul: On İki Levha, 2019.
- Pekcanitez, Hakan, ve Ali Yeşilırmak. "Tahkim." İç. *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku, C. III*, ed. Pekcanitez, Hakan, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz, 2593-2802. İstanbul: On İki Levha, 2017.
- Polat, Ayşegül. "Asimetrik Tahkim Sözleşmelerinin Geçerliliği." *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, no.1 (2019): 3-65.
- Poroy, Reha, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu. *Ortaklıklar Hukuku I*. İstanbul: Vedat, 2019.

- Russian Arbitration Center, Arbitration Rules, Russian Arbitration Center at the Autonomous Non-Profit Organisation. "Russian Institute of Modern Arbitration." Moscow- 2019. www.centerarbitr.ru.
- Sarısözen, M. Serhat. *Medeni Usul Hukukunda Hakem Yargılaması*. İstanbul: Kazancı Hukuk, 2005.
- Selçuk, Seyhan. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Hakem Kararlarının İptali*. Ankara: Yetkin, 2018.
- Söğüt, İpek Sevdâ. *Roma Hukukunda Tahkim*. İstanbul: On İki Levha, 2011.
- Şahin, Muzaffer, Zakir Avşar ve İsmail Safi. "İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Medya Yapılanmaları." *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of International Social Sciences* 28, no. 1 (2018): 231-243.
- Şanlı, Cemal. *Milletlerarası Ticarî Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1986.
- Şanlı, Cemal. *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*. İstanbul: Beta, 2002.
- Tanrıver, Süha. "Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmeleri ve Tahkim." iç. *Makalelerim I (1985-2005)*: 125-150, Ankara: Asil, 2005.
- Treacy, Thomas, B. "Use of Alternative Dispute Resolution in The Construction Industry." *Journal of Mangement in Engineering*. January- February 1995.
- Trumbull, Charles P. "Islamic Arbitration: A New Path for Interpreting Islamic Legal Contracts" *Vanderbilt Law Review* 59, (2006): 609-647.
- Ulukuş Bulut, Şaziye Tuba. *MTK ile Karşılaştırmalı Olarak HMK Hükümlerine Göre Hakem Kararlarının İptali*. Ankara: Yetkin, 2018.
- Yeğengil, Rasih. *Tahkim (L'arbitrage)*. İstanbul, 1974.
- Yeşilirmak, Ali. *Doğrudan Görüşme, Arabuluculuk, Hakem Bilirkişilik ve Tahkim*. İstanbul: On İki Levha, 2011.
- Yeşilirmak, Ali. *ICC Tahkim Kuralları ve Uygulaması*. İstanbul: On İki Levha, 2018.
- Yeşilova, Bilgehan. "Tahkim (İlk) İtirazı Üzerine -Hakemlerin Yargı Yetkisiyle İlgili Olarak- Mahkemelerce Yapılacak Denetim ve Sonuçları (Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 5/I)." iç. *Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan I, DEÜHFD* 11, no. Özel Sayı (2009): 739-818. Basım Yılı: 2010).

Yıldırım, Mustafa. "Tahkim." İç. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim Tarihi: Mart 10, 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tahkim--fikih>.

Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Yetkin, 2012.

Yücel, Ensari. "İslam Hukukunda Tahkim ve Katılım Bankalarında Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümü." *Journal of Islamic Economics and Finance (İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi)* 3, no. 2 (2017): 137-160.

İnternet Kaynakları

<https://www.alsuwaidi.ae>

www.centerarbitr.ru

<http://centroiberoamericanodearbitraje.org>

<http://www.diac.ae>

<https://www.goksusafiisik.av.tr>

<https://www.ilimvemedenyet.com>

<http://www.ista.org.tr>

<https://islamansiklopedisi.org.tr>

<http://www.mfa.gov.tr>

www.setav.org

<http://www.cietac.org>

<http://www.shiac.org>

<http://legalaffairs.gov>

<https://hukuk.deu.edu.tr>

<https://dergipark.org.tr>

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
B	: Bası
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz	: Bakınız
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
EÜHFD	: Erzinca n Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ICSID	: International Centre for Settlement of Investment Disputes
İİBF	: İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
İNSAMER	: İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
İİT Tahkim Tüzüğü	: İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Tüzüğü
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
İTOTAM İç Yönetmeliği	: İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arbuluculuk Merkezi Tahkim Divanı ve Sekreterliğinin Yapısı ve Çalışma Usulleri Hakkında İç Yönetmelik
İTOTAM	: İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arbuluculuk Merkezi (İTOTAM)
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜSBE	: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İzmir BD	: İzmir Barosu Dergisi
M	: Madde
MTO	: Milletlerarası Ticaret Odası
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TNBHD	: Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi